

EVALUATIE UITVOERINGSAGENDA HISTORISCHE BUITENPLAATSEN 2012-2015

EVALUATIE UITVOERINGSAGENDA HISTORISCHE BUITENPLAATSEN 2012-2015

Juli 2016

VOORWOORD MARIETTE PENNARTS IN EVALUATIE UITVOERINGSAGENDA HISTORISCHE BUITENPLAATSEN

In onze prachtige provincie bepalen de bijna 300 historische buitenplaatsen in grote mate de aantrekkelijkheid van ons lustlandschap. Dit onvervangbaar erfgoed vergt intensief onderhoud. Vooral het historische groen, dat geen directe inkomsten oplevert, is kwetsbaar en raakt verwaarloosd. De druk op juist deze onbebouwde ruimten op en rond de buitenplaats is hoog. Ook de toegankelijkheid van deze pareltjes in ons landschap kan beter.

Om deze pareltjes te behouden is er een aantal jaar geleden een Uitvoeringsagenda opgesteld. Hierin staat een overzicht van alle activiteiten die de provincie, samen met haar partners, ontwikkelt om de buitenplaatsen een veilige en duurzame toekomst te bieden. Voor u ligt nu de evaluatie van deze Uitvoeringsagenda.

Uit deze evaluatie blijkt dat er brede waardering is voor wat er allemaal ontwikkeld is in de afgelopen jaren. Daar ben ik blij om. Maar het betekent niet dat de inspanningen voor de provincie met het aflopen van deze Uitvoeringsagenda ophouden.

In de nieuwe Cultuurnota 'Alles is NU' geven we aan dat we onverminderd inzetten op het behoud en de publiekstoegankelijkheid van buitenplaatsen. Juist in een erfgoedsector die in lange termijn perspectieven moet denken, is het zinvol de Uitvoeringsagenda te beschouwen als een fase in de ontwikkeling van succesvolle pijlers in dat beleid voort te zetten. Deze evaluatie vertelt over de projecten, bevindingen en ontwikkelingen en doet aanbevelingen om met elkaar verder te werken aan mooie en toegankelijke buitenplaatsen! Samen met het Platform Utrechtse Buitenplaatsen waarin alle stakeholders en partners vertegenwoordigd zijn, zetten we structureel in op inspanningen op gebied van ruimtelijke kwaliteit, behoud en beheer, kennisontwikkeling en publieksbereik om de Utrechtse buitenplaatsen te behouden en te ontwikkelen!

Mariette Pennarts
Gedeputeerde Cultuur, Recreatie, Milieu, Bestuur en Europa

1. INLEIDING

De start van de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen

De provincie Utrecht is initiator van de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen (UAHB) 2012-2015. De ambitie van de provincie om buitenplaatsen gedurende vier jaar beleidsmatig nadrukkelijk op de agenda te zetten, kwam voort uit de gezamenlijk gevoelde urgentie van een breed en stevig draagvlak van zowel buitenplaatsbezitters en -beheerders als maatschappelijke organisaties en gemeenten.

Doelen

Welke doelen had de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen in 2012?

1. Bijdragen aan een goede infrastructuur waarbinnen eigenaren, overheden, ondersteunings- en beheerorganisaties vanuit zowel het 'rood' als 'groen' elkaar spreken, samen optrekken, strategische verbindingen leggen en kennis en ervaring uitwisselen.
2. In een omgeving van gegroeide aandacht voor erfgoed als kwaliteitselement in ruimtelijke ontwikkelingen eraan bijdragen dat cultuurhistorische waarden van buitenplaatsen in de toekomst serieus mee gewogen worden in de ruimtelijke ordening. Om zo structuren van de provinciale buitenplaatszones beter te beschermen.
3. Buitenplaatsen beheren en behouden is kostbaar en complex. Vanuit een provinciaal belang bij dit erfgoed worden eigenaren en beheerders hierbij ondersteund.
4. Slechts een relatief klein publiek is bekend met het begrip buitenplaats en met hun landschappelijke en historische waarden. Voor een goede toekomst van buitenplaatsen is het van belang draagvlak te ontwikkelen bij een zo groot mogelijk publiek.
5. Integrale kennis op het gebied van duurzaam behoud van buitenplaatsen is versnipperd en onvoldoende aanwezig. Bundeling, uitwisseling, aanvulling en het goed toegankelijk maken van die kennis is noodzakelijk.

Opzet van de UAHB

Op basis van de hierboven genoemde vijf doelen is vervolgens de UAHB 2012-2015 opgezet rond de zes volgende thema's. Het thema Organisatie is hierbij een toegevoegd onderwerp.

1. Samenwerking en netwerk
2. Ruimtelijke kwaliteit
3. Restauratie en behoud
4. Publieksbereik
5. Kennisontwikkeling
6. Organisatie

Evaluatie

De provincie Utrecht heeft besloten tot een evaluatie van de UAHB. Hiervoor is een projectplan opgesteld. Dit projectplan is het vertrekpunt geweest van dit evaluatierapport. In het projectplan staan de hoofdvragen voor het evaluatieonderzoek omschreven en de wijze van aanpak om tot antwoorden te komen, te weten via bureau-onderzoek, interviews met hoofdpersonen bij de Uitvoeringsagenda en een schriftelijke digitale enquête onder alle buitenplaatseigenaren en andere direct betrokkenen. Uit de lijst van 35 projecten die onderdeel van de Uitvoeringsagenda waren, zijn de belangrijkste gekozen voor evaluatie. Dat kan gaan om de inzet van middelen, de aantallen betrokkenen en de producten die ontwikkeld zijn met het oog op een duurzaam gebruik. Ook is de keuze gebaseerd op representatie van alle vijf thema's.

Opdrachtgever heeft de volgende vragen voor het evaluatieonderzoek vastgesteld:

A. SAMENWERKING EN NETWERK

Platform Utrechtse Buitenplaatsen

- Heeft het Platform voldoende opgeleverd om door te willen gaan?
- Zo ja, op dezelfde wijze of anders?

Organisatie symposia buitenplaatsen

- Wat zijn de resultaten van de symposia?
- Hebben de deelnemers hun kennis verrijkt?
- Is voortzetting noodzakelijk?

Provinciaal informeel buitenplaatsenteam

- Is dit een succesvol instrument geweest voor de operationalisering van de Uitvoeringsagenda?
-

B. RUIMTELIJKE KWALITEIT

Handreiking/Leidraad behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen

- Wat is de bruikbaarheid en het gebruik van dit instrument?

Negen buitenplaatsbiotopen

- Wat zijn de effecten geweest van het vaststellen van deze negen buitenplaatsbiotopen?
-

C. RESTAURATIE EN BEHOUD

Subsidiekaders Parelfonds Utrecht; toekomstverwachtingen 2016 e.v.

- Heeft de subsidietoekenning aan de buitenplaatsen, inclusief de hieraan verbonden regels, vanuit het Parelfonds naar verwachting gewerkt?
- Wat was het effect van de Erfgoedmonitor bij de selectie?
- Welke restgroep van buitenplaatsen in matige tot slechte staat is er nog en welke restauratieplannen hebben de eigenaren daarvan de komende jaren?

Ontwikkeling aanbod advies en ondersteuning groenbeheer buitenplaatsen

- Kengetallen huidige onderhoudsploeg
- Zijn Landschap Erfgoed Utrecht en de landgoedeigenaren tevreden en waarom (en omgekeerd)?

Project Groene Vingers

- Vragen en aanpak idem als bij ondersteuning groenbeheer
-

D. PUBLIEKSBEREIK

Beleefbaar maken buitenplaatsenzone Amersfoortseweg

- Wat is er bereikt met dit project?
- Welke rol heeft de provincie gespeeld?
- Wat zijn de succes- en faalfactoren voor zo'n project?

Vervoltraject samenwerking Utrechtse kasteelmusea

- Wat is er bereikt?
- Wat zijn de leermomenten bij de samenwerking?
- Wat was de rol van provincie Utrecht in de samenwerking?
- Wat zijn de volgende stappen?

Landelijk: stichting Kastelen, (historische) Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL)

- Wat heeft de sKBL bereikt, met name voor de provincie Utrecht?
-

E. KENNISONTWIKKELING

Onderzoek economische meerwaarde buitenplaatsen provincies Utrecht en Gelderland (2012)

- Hebben de uitkomsten van dit onderzoek geholpen bij de uitvoering van de agenda?

F. ORGANISATIE

- Wat is de waardering voor de organisatie van de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen?

Als doelen van de evaluatie zijn vastgesteld:

- a. Het traceren van duurzame effecten; effecten die de vier jaar van de UAHB overstijgen.
- b. Leermomenten in de rollen van provincie Utrecht en andere partijen bij de UAHB (wat werkte en waarom, en omgekeerd).
- c. Aanbevelingen voor de toekomst: welke inzet dient doorgang te vinden?

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	5
INLEIDING	7
I. AANPAK EVALUATIE	12
II. SAMENVATTING UITKOMSTEN	14
III. UITKOMSTEN PER THEMA	17
A. Samenwerking en netwerk	17
B. Ruimtelijke kwaliteit	24
C. Restauratie en behoud	32
D. Publieksbereik	41
E. Kennisontwikkeling	52
F. Organisatie	54
IV. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	56
BIJLAGEN:	63
A. Lijst van projecten uit de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen 2012-2015	64
B. Financieel overzicht	71
C. Lijst van afkortingen	72
COLOFON	73

I. AANPAK EVALUATIE

Ter beantwoording van de vragen is een digitale enquête afgenomen, zijn er interviews gehouden en is er bureauonderzoek uitgevoerd.

Enquête

De digitale enquête is afgenomen bij betrokkenen uit vier doelgroepen: eigenaren, overheid en door de overheid gefinancierde organisaties, experts en bezoekers/vrijwilligers. De vragen voor deze enquête zijn vooraf afgestemd met de provincie Utrecht. Deelnemers voor de enquête zijn geworven via brieven, mailingen en websites. In de week van 11 april zijn nog enkele herinneringsmails verzonden naar de categorie overheid, experts en deelnemers aan de symposia. De enquête heeft gelopen van 21 maart tot en met 15 april 2016.

De enquête is ingevuld door in totaal 59 eigenaren, 44 bestuurders en medewerkers van de overheid en door de overheid gefinancierde organisaties, 24 experts en 178 bezoekers en/of vrijwilligers.

Uitgaande van 280 eigenaren van Utrechtse rijksmonumentale buitenplaatsen is de respons bijna 30%. Aangezien vooral particuliere eigenaren zich betrokken tonen bij de Uitvoeringsagenda en de institutionele eigenaren veel minder, is de kans groot dat vooral particuliere eigenaren de enquête hebben ingevuld. Het is niet bekend hoeveel particuliere eigenaren er precies zijn, maar uitgaande van circa 100 particuliere eigenaren zou de respons voor particuliere eigenaren maximaal uitkomen op bijna 60%.

De doelgroep overheid (provincie, gemeenten en enkele organisaties) bestond uit circa 200 personen. De respons komt hiermee uit op circa 22%.

De doelgroep experts was circa 60 personen. Dit is een respons van 40%.

De doelgroep bezoekers/vrijwilligers was de grootste doelgroep met circa 2500 personen. Het betrof vooral 2400 abonnees op de nieuwsbrief van de provincie Utrecht en vrijwilligers die actief zijn bij enkele provinciale organisaties. De respons van deze totale groep was 7,5%.

Volgens de softwareleverancier van de enquête NETQ gelden bij deze enquêtes responspercentages tussen de 20% en 30% als geslaagd. Het responspercentage van de bezoekers/vrijwilligers zit hier dus onder. De uitslagen van deze doelgroep kunnen daarom alleen als indicatie worden opgevat.

Interviews

De vragen uit het projectplan zijn vertaald in vragen aan belangrijke betrokkenen bij de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen. In totaal zijn er vijftien interviews gehouden met negentien personen. De keuzes voor de te interviewen personen én de vragen voor de interviews zijn met de opdrachtgever afgestemd. Hieronder volgt het overzicht van alle geïnterviewden.

Overzicht geïnterviewden

Organisatie	Naam	Functie	Lid Platform Utrechtse Buitenplaatsen
Gemeente Utrechtse Heuvelrug	Anne van Rooij-Wijngaarden	Adviseur Monumenten en Cultuurhistorie	Ja
Hylkema Consultants	Jan van Zelst	Vennoot-consultant	Nee
Stichting Samenwerkende Kasteelmusea	Anetta de Jong	Voorzitter, tevens Directeur Kasteel De Haar;	Nee
	Brechje Manschot	Marketingmanager	Nee
Landschap Erfgoed Utrecht	Karen van der Graaf	Manager Erfgoed	Nee
	Hélène Hine	Senior adviseur vrijwilligerswerk en gebiedscoördinatie	Nee
Platform Utrechtse Buitenplaatsen	Koos Janssen	Voorzitter, tevens burgemeester van Zeist	Ja
Provincie Utrecht	Frans Assmann	Medewerker beleid team Gemeentelijke Ruimtelijke Ontwikkelingen (team GRO) afdeling Fysieke Leefomgeving	Nee
	Roland Blijdenstijn	Senior adviseur Cultureel Erfgoed	Nee
	Benedikte Lampe	Medewerker Beleid en projecten Recreatie en Toerisme	Nee
	Jaap de Pater	Beleidsmedewerker team Natuur en Landbouw afdeling Fysieke Leefomgeving	Nee
	Inge Huisinga	Beleidsmedewerker Cultureel Erfgoed, Projectleider Fonds Erfgoedparels en Erfgoedmonitor Afdeling Mobiliteit, Economie en Cultuur	Nee
	Gerda Zijm	Beleidsmedewerker Strategische Ruimtelijke Ontwikkeling, afdeling Fysieke Leefomgeving	Nee
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	Marceline Dolfin	Adviseur Architectuurhistorie Afdeling Regio Midden-Zuid	Ja
Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht	Wietske Dubelaar	Coördinator en adviseur monumenten en cultuurhistorie	Ja
	Marianne Visser	Adviseur archeologie en cultuurhistorie (tevens bij Landschap Erfgoed Utrecht)	Ja
Stichting Wegh der Weegen	Hans Voorberg	Voorzitter van het bestuur	Nee
Vereniging Utrechts Particulier Grondbezit	Otto van Boetzelaer	Buitenplaatseigenaar en bestuurslid van Vereniging Utrechts Particulier Grondbezit	Ja
	Bertien Koole-Quarles van Ufford	Idem	Ja

Bureauonderzoek

Voor de feiten en cijfers, evenals voor de paragraaf over de stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen (SKBL), is gebruik gemaakt van gegevens op websites, jaarverslagen en jaarrapportages over het buitenplaatsenbeleid.

II. SAMENVATTING UITKOMSTEN

Koos Janssen - nieuwe voorzitter PUB

Duurzame effecten van de Uitvoeringsagenda

Het Platform Utrechtse Buitenplaatsen heeft samen met zijn succesvolle jaarlijkse symposia een duurzaam effect teweeggebracht. De door de provincie Utrecht gewenste infrastructuur, waarbinnen betrokkenen elkaar spreken, kennis en ervaring uitwisselen en samen optrekken, is er gekomen. Het Platform gaat ook door, onder leiding van een nieuwe, onafhankelijk voorzitter. Ook het nevenproduct – de netwerkbijeenkomsten over buitenplaatsen voor gemeentambtenaren, georganiseerd door het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU) – is een duurzaam effect. Dit alles heeft sterk bijgedragen aan een groter bewustzijn van de problemen bij buitenplaatseigenaren bij de overheid. De noodzaak om flexibeler in te spelen op de exploitatiewensen van de buitenplaatseigenaren wordt (h)erkend.

Op het gebied van ruimtelijke kwaliteit is een wijziging van de Provinciale Ruimtelijke Verordening van wezenlijk belang geweest. De kern van de wijziging was:

“Historische buitenplaatszone: behoud door ontwikkeling is het uitgangspunt. Er is ruimte voor ontwikkelingen gericht op het creëren van economische kostendragers indien deze bijdragen aan het herstel en versterking van de cultuurhistorische waarde van de buitenplaatszone.”

Met deze wijziging ging het ruimtelijke beleid van de provincie Utrecht voor buitenplaatsen van *Nee, tenzij naar Ja, mits*. Duurzame effecten die daarmee samenhangen waren de handzame en ook gebruikte publicaties *Leidraad Behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen, een handreiking voor proces en realisatie* en *De Utrechtse Buitenplaatsbiotoop, kenmerken en ambities*. Beide publicaties hebben het gesprek tussen overheid en eigenaren/beheerders een nieuwe structuur gegeven: exploitatiewensen werden wat makkelijker bespreekbaar, maar door het vele overheidsbeleid dat op buitenplaatsen van toepassing is, niet minder ingewikkeld.

De provincie Utrecht heeft van 2012 tot en met 2015 via het Parelfonds € 7,4 miljoen geïnvesteerd in restauraties van buitenplaatsen. Dit heeft de exploitatie van een aantal buitenplaatsen expliciet verbeterd. De unieke maatwerkmethode die hierbij is toegepast, in de vorm van gesprekken, heeft alom tevredenheid opgeleverd. De provincie Utrecht wordt bij restauratiesubsidies gezien als een betrouwbare partner voor een erfgoedsector die per definitie op de lange termijn is gericht. Verder hebben buitenplaatsen geprofiteerd van de groenbeheergroep voor buitenplaatsen, met vrijwilligers onder leiding van Landschap Erfgoed Utrecht (LEU). Er zijn inmiddels zestien groenbeheergroepen van vrijwilligers actief op buitenplaatsen onder leiding van de eigenaar zelf. LEU heeft een stappenplan gemaakt voor de succesvolle inzet van vrijwilligers op buitenplaatsen: *Extra handen voor uw historische tuin, hoe pakt u dat aan? Stappenplan en aandachtspunten bij het oprichten van een vrijwilligersgroep Historische Tuinen*.

Op het gebied van publieksbereik heeft de provincie Utrecht onder meer een burgerparticipatieproject voor buitenplaatsengeschiedenis rond de Amersfoortseweg mogelijk gemaakt: *Stichting Wegh der Weegen*. Deze stichting is na 'ups en downs' nog steeds interessant actief. Ook de samenwerking tussen vijf Utrechtse kasteelmusea is met provinciale steun van de grond gekomen en heeft eerste resultaten op het gebied van marketing laten zien; het begin van duurzame effecten mits er geduld wordt betracht.

Leermomenten voor de deelnemers aan de Uitvoeringsagenda

Voor de provincie Utrecht waren de volgende proceservaringen van belang. Het interne buitenplaatsenteam heeft grosso modo voor meer wederzijdse kennisuitwisseling gezorgd tussen de verschillende afdelingen die bij buitenplaatsen zijn betrokken. Het is het voorbeeld geworden voor de huidige afstemingssessies onder leiding van het team Gemeentelijke Ruimtelijke Ontwikkelingen (GRO). Een ander duurzaam positief effect is dat de provincie Utrecht over buitenplaatsen meer met 'één mond' praat in de buitenwereld. En bij de totstandkoming van de provinciale publicaties *Leidraad* en *Utrechtse Buitenplaatsbiotoop* is vroegtijdige betrokkenheid van doelgroepen essentieel gebleken. De totstandkoming van de *Utrechtse Buitenplaatsbiotoop* is daarbij succesvoller verlopen dan de *Leidraad*. Hierbij blijkt goed verwachtingenmanagement van groot belang: belooft niet te veel, maar ook niet te weinig. Dit laatste geldt ook bij burgerparticipatieprojecten.

Aanbevelingen

Het Platform Utrechtse Buitenplaatsen kan zich versterken door nog meer partijen actief te betrekken. Denk hierbij aan andere gemeenten, rentmeesters en institutionele eigenaren van buitenplaatsen. Om het gesprek over buitenplaatsen op regionaal/lokaal niveau te stimuleren, zou STAMU haar netwerkbijeenkomsten met gemeentebestuurders kunnen openstellen voor buitenplaatseigenaren.

Geen duurzame effecten zonder goed onderhoud van wat er is bereikt. Daarom dienen het Platform, STAMU/LEU en de provincie Utrecht te blijven werken aan de bekendheid en het gebruik van *Leidraad* en *Utrechtse Buitenplaatsbiotoop*. De laatste vooral toegepast in gemeentelijke bestemmingsplannen.

Historisch groenbeheer is een kostbare zaak met nauwelijks verdienmodellen. Gezien het grote belang ervan op buitenplaatsen vormen deskundigheidsbevordering en verruiming van subsidies hiervoor (BRIM-Groen) de belangrijkste opgaven.

De provincie Utrecht wordt aanbevolen de alom gewaardeerde verworvenheden van de subsidiemethode bij het Parelfonds zoveel mogelijk vast te houden. Dat voorkomt weer groeiende achterstanden in onderhoud en restauratie. De provincie wordt ook aanbevolen verbindingen te leggen met onderwerpen als duurzaamheid en de duidelijke aanspreekpunten voor buitenplaatseigenaren te behouden.

In het breed gedragen besef dat buitenplaatseigenaren wel alle lasten dragen, maar veel van de maatschappelijke baten niet kunnen kapitaliseren (uitkomsten rapport-Witteveen en Bos, 2012) is het zaak nieuwe verdienmodellen of financieringsconstructies te ontwikkelen. Het Platform kan hier de motor in zijn, de provincie Utrecht zou begeleidend onderzoek mogelijk kunnen maken en de SKBL kan voor landelijke afstemming zorgen.

Er is brede waardering voor de afgelopen Uitvoeringsagenda. Juist in een erfgoedsector die in langetermijnperspectieven moet denken, is het zinvol de Uitvoeringsagenda ook te beschouwen als een fase in een langetermijnontwikkeling en de succesvolle pijlers in dat beleid voort te zetten. Daarbij is het goed zoveel mogelijk onderwerpen rondom buitenplaatsen blijvend te verankeren in het bredere (erfgoed)beleid van de provincie Utrecht.

III. UITKOMSTEN PER THEMA

A. SAMENWERKING EN NETWERK

A.1 PLATFORM UTRECHTSE BUITENPLAATSEN

Uitvoeringsagenda

“Een goede toekomst voor de Utrechtse buitenplaatsen is gebaat bij een hechte samenwerking tussen de diverse partners en overheden. Een integraal (groen en rood) provinciaal buitenplaatsennetwerk ontbreekt momenteel.

Een goede infrastructuur, waarbinnen eigenaren, ondersteuningsorganisaties, overheden en beheerorganisaties op zowel het gebied van erfgoed als landschap elkaar ontmoeten en gezamenlijk optrekken, strategische verbindingen leggen en kennis en ervaring uitwisselen en ontwikkelen, wordt door alle betrokkenen als een noodzakelijke basis voor een optimale realisatie van de Uitvoeringsagenda gezien. Door het formeren van een provinciaal Buitenplaatsplatform dat tijdens de looptijd van de Uitvoeringsagenda als vitale operationele schakel tussen beleidsmakers, organisaties en eigenaren fungeert, wordt in deze behoefte voorzien. Organisatie, coördinatie en communicatie zijn in handen van LEU en STAMU.”

Feiten en cijfers

Deelnemende partijen:

- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
- Gemeente Utrechtse Heuvelrug en gemeente Stichtse Vecht, 2 personen
- Utrechts Particulier Grondbezit (UPG), 2 bestuursleden
- Kasteelmusea; vertegenwoordiger van Huis Doorn
- Het Utrechts Landschap (HUL)
- Landschap Erfgoed Utrecht (LEU)
- Provincie Utrecht; projectleider Buitenplaatsen
- Welstand en Monumenten Midden Nederland
- Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU)
- Staatsbosbeheer
- Nationaal Restauratie Fonds (sinds 2013)
- Onafhankelijk voorzitter en burgemeester Zeist: Koos Janssen (sinds 2015)

Aantal bijeenkomsten: 4x per jaar

Uitslagen enquête voor Platform

Doelgroep	Bekend met Platform: Ja	Deelname Platform-bijeenkomsten: Ja	Platform heeft bijgedragen aan meer samenwerking en afstemming: Ja
Eigenaren	73%	44%	79%
Overheid	82%	50% (o.a. netwerkbijeenkomsten)	94%
Experts	92%	73%	95%

Bij de categorieën overheid en experts heeft respectievelijk 28% en 41% van de deelnemers aan de enquête twee tot vijf bijeenkomsten bezocht.

Wat heeft het Platform Utrechtse Buitenplaatsen (PUB) opgeleverd?

De unanieme conclusie luidt: het Platform Utrechtse Buitenplaatsen heeft veel opgeleverd. De oorspronkelijke doelen van het Platform zijn na vier jaar bereikt: er is een goed werkbaar infrastructuur gekomen waarin alle betrokkenen elkaar kennen, kennis en ervaring uitwisselen en ontwikkelen. Dankzij het Platform (in de vorm van ledenbijeenkomsten en het jaarlijkse symposium) lijkt een breder besef te zijn ontstaan van het belang van buitenplaatsen en van wat er nodig is om die gezond te exploiteren. Het Platform wordt door de geïnterviewde van STAMU zelfs de 'motor' genoemd van de Uitvoeringsagenda.

Zo heeft het Platform in vier jaar tijd een behoorlijke naamsbekendheid gekregen. Van de eigenaren, overheidsmedewerkers en experts die de enquête hebben ingevuld kent tussen de 78% en 91% het Platform. Enige relativering van deze cijfers is nodig, omdat de enquête vooral ingevuld lijkt te zijn door hen die al (enige) betrokkenheid bij het Platform hadden. Dat blijkt uit het feit dat volgens de enquête-uitkomsten bijna de helft van de deelnemers aan de enquête bijeenkomsten van het Platform heeft bezocht. Verder lijken vooral particuliere eigenaren betrokken te zijn geraakt. De institutionele eigenaren (meer dan de helft van de eigenaren van buitenplaatsen) zijn volgens verschillende geïnterviewden nogal buiten beeld gebleven, een punt van aandacht voor het vervolg van het Platform.

Tussen de 79% en 95% van de deelnemers aan de enquête (eigenaren, overheid en experts) vindt dat het Platform heeft bijgedragen aan meer samenwerking en afstemming. Overheid en experts zijn hierin nog positiever dan eigenaren. De grote tevredenheid over de effecten van het PUB komt ook tot uiting in de interviews: de geïnterviewde provinciale en gemeentelijke ambtenaren, eigenaren en uitvoeringsorganisaties vinden unaniem dat er meer kennis van en begrip voor elkaars standpunten en posities is gekomen. Men kent elkaar nu ook en kan bij wijze van spreken 'elkaar bellen'. De gesprekken hebben bovendien tot meer begrip geleid. Daardoor konden de eerste stappen naar oplossingen worden gezet bij verschillende onderwerpen.

Eigenaren voelen zich door overheden meer gesteund in hun pogingen de buitenplaatsen beter te exploiteren. De deelnemster aan het Platform namens de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed viel het op dat onder andere de provincie, waar zich vele belangen concentreren, zich bewuster is geworden van wat er nodig is op buitenplaatsen. Dat is juist voor eigenaren, die vanuit een langetermijnbeleid duidelijkheid en continuïteit willen, erg belangrijk; nog belangrijker dan geld. De huidige voorzitter van het PUB, Koos Janssen, typeert het Platform vooral als een mentale zaak, niet zozeer een financiële. Het gaat om bondgenootschappen, met de provincie

Utrecht als centrale bondgenoot. Rond de kernwaarden Cultuur, Natuur en Ondernemerschap wordt vanuit het belang van de buitenplaats in een open dialoog nagedacht en acties ondernomen. De geïnterviewde eigenaren ervaren na vier jaar Uitvoeringsagenda ook dat het klassieke beeld van de buitenplaats eigenaar die zichzelf wel kan bedruipen zonder betrokkenheid van buitenaf behoorlijk is bijgesteld.

Eigenlijk zijn alle onderwerpen die op de Uitvoeringsagenda stonden wel op een of andere manier aan de orde geweest in het Platform. Soms zelfs wel meerdere keren. Het Platform had ook invloed op belangrijke provinciale producten in de Uitvoeringsagenda, zoals de *Leidraad behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen* en *De Utrechtse Buitenplaatsbiotoop*. Onderwerpen konden door leden aangedragen worden of kwamen van buiten het Platform. Na bespreking zorgden de coördinatoren voor verdere vervolgacties. Over de huidige coördinatie van het Platform bestaat tevredenheid. De verbindende rol die Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU) en Landschap Erfgoed Utrecht (LEU) daarin spelen wordt positief gewaardeerd.

Het Platform heeft ook kunnen profiteren van de voorloperrol van de gemeente Utrechtse Heuvelrug die al in 2012 een eigen buitenplaatsennota *Buitens op de Heuvelrug* heeft uitgebracht. De geïnterviewde Adviseur Monumenten en Cultuurhistorie van deze gemeente, tevens deelnemer aan het PUB, constateerde dat de relaties met de provincie sterker zijn geworden, iets wat zij als zeer waardevol ervaart.

Als effect van het Platform wordt ook genoemd dat gemeenten beter aanspreekbaar zijn geworden voor eigenaren. Niettemin blijft het nodig, zo constateren eigenaren en provincieambtenaren, om de kennis van gemeenten op peil te houden, zeker bij wisseling van personeel. Daarin moet het Platform een stimulerende en STAMU een uitvoerende rol spelen, vinden zij. Ook de netwerkbijeenkomsten van STAMU voor gemeenteambtenaren over de toepassing van de buitenplaatsbiotopen worden goed gewaardeerd; tijdens deze bijeenkomsten staan vragen van de deelnemers centraal. Er is de wens uitgesproken om ook eigenaren deel te laten nemen aan deze bijeenkomsten.

In de eerste drie jaar heeft vooral de provincie Utrecht, initiatiefnemer van het Platform, de regie gevoerd. Een teken van de serieuze inzet van de provincie Utrecht voor buitenplaatsen, vindt de geïnterviewde directeur van Kasteel De Haar. Wel leidde het er weleens toe dat de provincie de kennis en betrokkenheid van eigenaren onderschatte, waardoor zaken te veel over hen in plaats van met hen, zijn voorgesteld, aldus de vertegenwoordigster van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Met het aantreden van een onafhankelijk voorzitter in februari 2015 heeft het Platform de regie meer in eigen hand genomen, wat ook de wens van de provincie was. Die ontwikkeling wordt breed als positief beoordeeld.

Het provinciale Platform is uniek in Nederland. Bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is geen evenknie bekend, wel zijn er enkele gemeentelijke platforms voor buitenplaatseigenaren.

Moet het Platform door en zo ja hoe?

Het Platform heeft al besloten door te gaan en krijgt daar ook subsidie voor van de provincie Utrecht in 2016. Doorgaan is ook de unanieme wens van de enquêtedeelnemers en de geïnterviewden. 100% van de eigenaren en experts en 88% van de overheidsmedewerkers die de enquête hebben ingevuld, vinden dat het Platform door moet gaan.

Op de vraag waar het Platform zich op moet richten heeft het zelf al een agenda geformuleerd. Zo zijn er al drie werkgroepen geformeerd: over ruimtelijke kwaliteit (hoe kunnen procedures sneller gaan), lusten en lasten van eigenaren, én publieksbereik/vrijwilligers.

Uit de interviews komen nog de volgende wensen naar voren:

- De voorzitter van het PUB streeft naar een grotere naamsbekendheid van het Platform, vooral bij gemeenten. Erfgoed is namelijk bij de meeste gemeenten geen prioriteit. Ook wil hij contact zoeken met gemeenteraden, evenals met Provinciale Staten. Over vijf jaar zouden alle Utrechtse gemeenten met buitenplaatsen betrokken moeten zijn bij het PUB (de voorzitter zag idealiter alle Utrechtse gemeenten als lid, maar de categorie gemeenten zonder buitenplaatsen vergt verhoudingsgewijs ongetwijfeld wel heel veel inspanningen, red.). Het PUB zou verder zijn kennisfunctie moeten versterken door bijvoorbeeld ook onderzoek te doen. Bijvoorbeeld over het vraagstuk 'lusten en lasten van een buitenplaats'.
- Eigenaren zouden graag zien dat het Platform de gemeenten stimuleert de buitenplaatsbiotopen te verwerken in hun bestemmingsplannen. Verder is er de wens dat het Platform, samen met STAMU, de minder betrokken gemeenten informeert, zodat ook zij over voldoende kennis van buitenplaatsen beschikken.
- De buitenplaatsambtenaar van de gemeente Utrechtse Heuvelrug bepleit een digitale PUB waar kennis over buitenplaatsen (beleid) wordt gedeeld.
- De vertegenwoordigster van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ziet de categorie rentmeesters nog als aandachtspunt, omdat deze categorie de afgelopen vier jaar wat buiten beeld is gebleven.

De medewerkers van STAMU vragen aandacht voor de institutionele eigenaren van buitenplaatsen: bedrijven, zorg- en religieuze instellingen die vanzelfsprekend het behoud van de buitenplaats niet als corebusiness hebben. Deze categorie bezit meer dan de helft van het aantal buitenplaatsen in Utrecht en lijkt vooralsnog weinig betrokken te zijn geraakt bij de Uitvoeringsagenda. De projectleider van de Uitvoeringsagenda memoreerde dat deze categorie begin 2012 gericht is aangeschreven om ze opmerkzaam te maken op het Landelijk Themajaar Buitenplaatsen. De respons was toentertijd nihil. Voor deze evaluatie, met name ten behoeve van de enquête, zijn wederom alle eigenaren, dus ook de institutionele eigenaren aangeschreven.

A.2 SYMPOSIA

Het Platform Utrechtse Buitenplaatsen heeft sinds 2012 elk jaar een symposium georganiseerd rond een thema.

Feiten en cijfers

Overzicht symposia:

2012: *Buitenplaatsen Belangrijk* (economische dragers, ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijke betrokkenheid)

2013: *Buitenplaatsen op de kaart* (ontwikkeling van buitenplaatsen)

2014: *Buitenplaatsen, perpetuum mobile* (duurzaamheid)

2015: *De buitenplaats verdient het* (verdienmogelijkheden)

Aantal deelnemers per symposium: gemiddeld 130-150

Uitslagen enquête voor symposia van het Platform

Doelgroep	Symposia bezocht: Ja	Uitkomsten symposia gebruikt: Ja (inclusief netwerkeffecten)	Symposia voortzetten: Ja
Eigenaren	41%	80%	100%
Overheid	34%	80%	89%
Experts	75%	78%	100%

PUB Symposium Koetshuis Kasteel Amerongen 2014

Wat zijn de resultaten van de symposia?

Met een gemiddelde opkomst van 130 tot 150 deelnemers zijn de vier gehouden symposia een succes te noemen. De opkomst onder degenen die de enquête hebben ingevuld was ruim 33% voor eigenaren en overheid en 75% voor experts. Dit laatste cijfer is enigszins vertekend doordat deze categorie vooral is benaderd via het databestand van de symposia.

Het resultaat van de symposia is volgens meerdere geïnterviewden vooral: meer bewustzijn creëren over het belang van buitenplaatsen, onder andere bij gemeenten. Niet alleen werd er kennis gedeeld via het inhoudelijke programma, de symposia vormden ook belangrijke netwerkmomenten. Hier werd bewust tijd voor ingeruimd, tot tevredenheid van de deelnemers. Verder heeft juist de vierjarige aanpak (en dus niet een eenmalig symposium) tot meer kennisuitwisseling en samenwerking van de gemeenten in buitenplaatszones geleid, zo constateert STAMU. De gemeente Utrechtse Heuvelrug, die als eerste een buitenplaatsennota had, heeft hierin een voortrekkersrol vervuld.

Niet alle symposia waren qua planning en programmering even succesvol maar dat hoort bij een proces van zoeken naar de juiste aanpak, zo wordt ook geconstateerd.

Hebben de deelnemers hun kennis verrijkt?

Zeker 75% van de bezoekers van de symposia (de eigenaren, overheidsvertegenwoordigers en experts die ook de enquête hebben ingevuld) hebben de informatie van het symposium ook gebruikt, evenals de informatie van daar opgedane contacten. De uitslagen van de enquête zijn hier geheel gelijk met de indrukken die de

geïnterviewden geven. Verschillende geïnterviewden geven namelijk aan dat de onderwerpen van de symposia interessant waren. Ook de netwerkfunctie werd belangrijk genoemd. Concrete vervolgacties op meer individueel niveau naar aanleiding van de symposia zijn niet genoemd.

Is voortzetting noodzakelijk?

Uit de enquêteresultaten wordt duidelijk dat maar liefst 88%-100% van de eigenaren, overheidsvertegenwoordigers en experts die de enquête hebben ingevuld, vindt dat de formule van een terugkerend symposium over een actueel thema een vervolg verdient. Dat beeld wordt bevestigd in de interviews. Er is zelfs niemand die aangeeft dat er maar beter mee gestopt kan worden.

Verschillende gesprekspartners geven aan dat het wel de kunst blijft om goede thema's te kiezen, met overtuigende sprekers en inspirerende interactieve werkvormen, om zo de kwaliteit en daarmee het succes van de formule vast te houden. Tegelijkertijd is het kiezen van een goed gespreksthema een kunst op zich, met zoveel verschillende partijen (zelfs binnen de groep eigenaren zien gesprekspartners grote verschillen).

Eigenaren doen de suggestie om vaker andere provincies bij de symposia te betrekken, zodat er ook met hen meer kennis en ervaring uitgewisseld kan worden.

A.3 PROVINCIAAL INFORMEEL BUITENPLAATSENTEAM

Van 2012 tot 2014 was er bij de provincie Utrecht ook een intern informeel buitenplaatsenteam, onder leiding van de projectleider Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen. Hierin zaten vertegenwoordigers van alle bij de buitenplaatsen betrokken provinciale beleidsterreinen. Doel was onder andere het bespreken van een aantal concrete en actuele casussen van buitenplaatsen, die zich in de fase voorafgaand aan formele aanvragen bevonden. In dit overleg werden de verschillende provinciale belangen op een rij gezet, zoals cultuurhistorie, natuur, landschap, recreatie, stiltegebieden, Ecologische Hoofd Structuur (EHS), mobiliteit en water, met steeds als vertrekpunt: hoe kunnen eigenaren tot een betere exploitatie komen? Tijdens het overleg werd dan op een integrale manier afgewogen hoe een betere exploitatie mogelijk zou zijn, zoveel mogelijk rekening houdend met de diverse provinciale belangen. Belangrijk was dat iedereen in één bijeenkomst zijn inbreng gaf en vanuit een gedeeld vertrekpunt van het belang van buitenplaatsen meedacht.

Is het een succesvol instrument geweest voor operationalisering van de Uitvoeringsagenda?

Over de effecten van dit informele overlegteam wordt wisselend gedacht. Van de vier betrokken en geïnterviewde ambtenaren waren er drie ronduit tevreden. Deze medewerkers van de afdeling Fysieke Leefomgeving constateerden dat dankzij dit overlegteam de ambtenaren die betrokken zijn bij buitenplaatsen elkaar beter vinden. Ook is er meer kennis van en begrip voor elkaars belangen en benaderingen gekomen, inclusief meer begrip voor de uiteindelijke integrale afwegingen. Een geïnterviewde medewerker Cultureel Erfgoed vindt dat in het afwegingsproces het team niet veel effect heeft gehad. Van een echt gestructureerd integraal overleg is het volgens hem niet gekomen. Wel vindt hij dat cultuurhistorie de afgelopen jaren een volwaardiger partner is geworden bij vraagstukken van ruimtelijke ordening.

Sinds het einde van het buitenplaatsenteam organiseert het team Gemeentelijke Ruimtelijke Ontwikkelingen (GRO) binnen de afdeling Fysieke Leefomgeving een vergelijkbaar alternatief overleg: vanuit zijn verantwoordelijkheid voor integrale beoordeling en begeleiding van gemeentelijke ruimtelijke ontwikkelingen organiseert het team bij aanvragen van buitenplaatsen 'snelkookpansessies', vergelijkbaar met hoe het buitenplaatsenteam werkte. Dankzij de ervaringen met het buitenplaatsenteam kan team GRO de juiste mensen aan tafel vragen die elkaar en elkaars invalshoeken kennen en het besef hebben van de noodzaak om (waar mogelijk) voor buitenplaats-eigenaren werkbare afspraken te maken.

Verder constateert een van de medewerkers van de afdeling Fysieke Leefomgeving ook dat de provincie door dit breder besef van alle belangen die er spelen, meer met één mond is gaan spreken. Daarmee werd en wordt voorkomen dat de ene afdeling toezeggingen doet die de andere afdeling niet kan waarmaken.

Niet alleen bij de provincie Utrecht is een betere afstemming gekomen over buitenplaatsen. Bij bijvoorbeeld de gemeente Utrechtse Heuvelrug is één ambtenaar aanspreekpunt geworden voor buitenplaatsen, wat erg belangrijk is voor borging van kennis en ervaring op dit terrein en tevens voor aanspreekbaarheid door buitenplaats-eigenaren. Bij andere gemeenten is dit vaak nog minder duurzaam belegd en werkt men vaker met wisselende projectleiders.

B. RUIMTELIJKE KWALITEIT

Kasteel Amerongen

Uitvoeringsagenda

“De Utrechtse buitenplaatszones vormen samenhangende landschappen met specifieke kenmerken. Het is de ambitie om binnen deze zones de kwaliteit van de buitenplaatsen te behouden en te versterken door kwalitatieve ontwikkeling.

Ontwikkeling buitenplaatsbiotopen

Dit streven krijgt mede handen en voeten door de ontwikkeling van buitenplaatsbiotopen. Een buitenplaats-biotop (analyse van de buitenplaats in ruimtelijke context) kan worden vertaald in een verantwoorde inrichting van de buitenplaats zelf én van de vaak onbeschermd directe omgeving ervan, rekening houdend met cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De bedoeling is om de buitenplaatsbiotop in te gaan zetten als instrument bij de in de nieuwe Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) opgenomen buitenplaatszones.

Provinciale Structuurvisie en Verordening

Essentieel in de landelijke Monumentenwetgeving (MoMo) is het gebiedsgericht borgen van cultuurhistorie in het bestemmingsplan, dat in 2012 verplicht wordt gesteld. Van provinciaal belang zijn de samenhangende cultuurhistorische waarden die gemeentegrenzen overschrijden en van bovenlokale betekenis zijn. De cultuurhistorische

waarden van buitenplaatsen zijn op provinciaal niveau beschreven in de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS). Voor de nieuwe PRS wordt de CHS gericht op drie erfgoedthema's waarop actief wordt ingezet, waaronder de buitenplaatsen. De waarden van buitenplaatsen voor de gebiedskwaliteit moeten zo worden verankerd in de PRS en via verordening vertaald in gemeentelijke bestemmingsplannen.”

Feiten en cijfers

Overzicht Utrechtse buitenplaatsbiotopen:

Amelisweerden, Amersfoortseweg, Kasteel De Haar, Laagte van Pijnenburg, Landgoed Linschoten, Langbroekerwetering, Maarsbergse Flank (recente aanvulling), Stichtse Lustwarande (inclusief aanvullingen voor Prattenburg en Remmerstein), Valleilandgoederen en Vecht.

De buitenplaatsbiotopen zijn opgenomen in de digitale provinciale cultuurhistorische atlas van provincie Utrecht: <https://webkaart.provincie-utrecht.nl>.

Provinciale Ruimtelijke Verordening Artikel 2.10, lid 2 sub a:

“Historische buitenplaatszone: de cultuurhistorische waarde van de buitenplaatszone wordt behouden en versterkt.”

Toelichting op dit artikel: “Historische buitenplaatszone: behoud door ontwikkeling is het uitgangspunt. Er is ruimte voor ontwikkelingen gericht op het creëren van economische kostendragers indien deze bijdragen aan het herstel en versterking van de cultuurhistorische waarde van de buitenplaatszone. Hierbij kan gedacht worden aan kleinschalige stedelijke (of stedelijk gelieerde) functies c.q. bebouwing.

De cultuurhistorische waarde van de historische buitenplaatszone ligt met name in:

- De samenhang van parkstructuren, hoofdhuizen en bijgebouwen;
- De zichtrelaties tussen buitenplaatsen en de directe omgeving;
- De kenmerken van de buitenplaatszone in relatie tot het onderliggende landschap.”

Kasteel De Haar

Uitslagen enquête voor Leidraad en Buitenplaatsbiotopen

Doelgroep	Kent Leidraad: Ja	Meegewerkt aan Leidraad: Ja	Gebruikt: Ja
Eigenaren	45%	17%	21%
Overheid	67%	31%	36%; (9% >5 maal, 9% 2-5 maal en 18% eenmaal)
Experts	61%	7%	7%

Doelgroep	Kent Biotopen: Ja	Meegewerkt aan Biotopen: Ja	Gebruikt: Ja
Eigenaren	42%	50%	21%
Overheid	53%	35%	50%
Experts	61%	29%	11%

B.1 LEIDRAAD

Wat is de bruikbaarheid en het gebruik van de Leidraad behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen?

Deze Leidraad maakt onderdeel uit van de reeks handreikingen die de provincie Utrecht heeft gemaakt om de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) naar een meer operationeel niveau te vertalen. Het kader voor deze operatie was het Ruimtelijk Actie Programma (RAP). Voor verschillende beleidsterreinen zijn er handreikingen gemaakt, ook voor buitenplaatsen. Daar heeft het de naam leidraad gekregen. De Leidraad helpt eigenaren, maar ook gemeenten die aanvragen van eigenaren moeten beoordelen, om eerst te kijken naar wat nu al de exploitatiemogelijkheden en besparingsmogelijkheden zijn, om vervolgens, als dat niet genoeg blijkt, te kijken naar de mogelijkheden van ander gebruik van bestaande opstallen. En als dat allemaal te weinig oplevert, kan naar mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen worden gezocht. Onder voorwaarde van ruimtelijke inpasbaarheid. Essentieel is dat een eigenaar een haalbaar lange termijn doel heeft voor een betere exploitatie. De *Leidraad, een handreiking voor proces en realisatie*, is juli 2014 gepubliceerd, in brochurevorm en digitaal.

Wat waren de leermomenten bij de totstandkoming van de Leidraad?

Een belangrijk leermoment was het verwachtingsmanagement. Eigenaren die betrokken werden bij de Leidraad hadden gehoopt dat het snellere oplossingen zou bieden voor de huidige complexe en taaie overheidsprocedures. Het oorspronkelijke begrip 'handreiking' leidde zelfs tot financiële verwachtingen. Toen al deze verwachtingen niet realistisch bleken, kon het animo voor de uiteindelijke publicatie onmogelijk groot zijn bij de eigenaren, constateerden de twee geïnterviewden van het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU).

Geïnterviewde eigenaren stellen vast dat dit proces minder goed is gelopen omdat noch belangenorganisatie Vereniging Utrechts Particulier Grondbezit, noch het Platform Utrechtse Buitenplaatsen betrokken werd bij bijvoorbeeld de keuze van de vier buitenplaats-casussen ter voorbereiding van de Leidraad.

Wat zijn de ervaringen in het toepassen van de Leidraad?

Volgens de enquête-uitslagen is de *Leidraad behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen* redelijk goed bekend bij eigenaren, overheid en experts. Tegelijkertijd is er nog een weg af te leggen naar volledige bekendheid met dit instrument. Opvallend is dat het daadwerkelijk gebruik van de Leidraad nog relatief laag lijkt te zijn onder eigenaren en overheid (respectievelijk 21% en 30%). Onder deze deelnemers aan de enquête blijkt een grote groep te zijn die hem wel kent, maar niet gebruikt. Alleen een kleine groep overheidsmedewerkers gebruikt hem frequent.

Ook uit de interviews komt een gemengd beeld naar voren over het gebruik van de Leidraad. Zo is de gemeente Utrechtse Heuvelrug tevreden over de toepasbaarheid van de Leidraad. De Adviseur Monumenten en Cultuurhistorie van deze gemeente neemt ook waar dat de Leidraad heeft bijgedragen aan meer flexibiliteit in het ruimtelijke-orderingsbeleid voor buitenplaatsen van de provincie Utrecht, met name als het om stiltegebieden en Ecologische Hoofdstructuur gaat. Ook binnen de provincie zelf wordt de Leidraad als nuttig instrument voor de eigen organisatie beschouwd: een goed integraal middel. De Leidraad als stappenplan voor het nadenken over behoud en ontwikkeling wordt zeker als een stap voorwaarts ervaren. Provincieambtenaren constateren ook dat sommige gemeenten moeite hebben met de toepassing ervan. Er wordt namelijk behoorlijk inzicht verondersteld in de economische potenties van een buitenplaats, zowel qua kostenbesparingen als exploitatiemogelijkheden binnen de bestaande randvoorwaarden.

De geïnterviewde eigenaren vinden het eindresultaat van de Leidraad wel werkbaar, maar beoordelen het als 'teveel een tekentafelinstrument'. Bovendien vinden zij dat er eigenlijk te veel wordt gevraagd naar hun privé-situatie. Centraal zou moeten staan de identiteit van de buitenplaats en de huidige potentie ervan. Verder zouden de zakelijke aspecten van de buitenplaats voorop moeten staan; de privéfinanciën van buitenplaatseigenaren zouden volgens hen geen rol mogen en moeten spelen.

Als belangrijk effect van de verschenen Leidraad noemt een van de medewerkers van de afdeling Fysieke Leefomgeving van de provincie Utrecht dat tegenwoordig nog maar weinig voorkomt dat een eigenaar zonder kennis van overheidsbeleid een aanvraag indient. Vooral het stappenplan in de Leidraad draagt hierin bij; het biedt een duidelijk kader voor eigenaren om tot een kansrijk plan te komen.

B.2 BUITENPLAATSBIOTOPEN

Wat zijn de effecten geweest van het vaststellen van de negen buitenplaatsbiotopen?

Er zijn negen buitenplaatsbiotopen beschreven in de publicatie *De Utrechtse Buitenplaatsbiotoop* die oktober 2014 is verschenen. Deze beschrijvingen geven aan wat de belangrijkste samenhangende cultuurhistorische waarden zijn in zones met buitenplaatsen, gebaseerd op geobjectiveerde aspecten. Daartoe moeten eigenaren zich verhouden als het om behoud en ontwikkeling gaat. De buitenplaatsbiotopen passen in het algemene ruimtelijk beleid van de provincie Utrecht om meer op kwaliteit te sturen. Zo zijn er bijvoorbeeld ook kwaliteitsgidsen van de landschappen in de provincie. De beschrijving van de buitenplaatsbiotopen zijn verder terug te vinden in de bijlagen bij de Provinciale Ruimtelijke Verordening.

Wat waren de leermomenten bij de totstandkoming van de buitenplaatsbiotopen?

De beschrijving van de Utrechtse buitenplaatsbiotopen is volgens de verantwoordelijk projectleider geïnspireerd op de Zuid-Hollandse landgoedbiotopen. De provincie Utrecht was op zoek naar een instrument dat niet alleen sturing biedt, maar dat ook inhoudelijk overtuigt ten behoeve van de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS): wat zijn de belangrijkste cultuurhistorische waarden van gebieden met buitenplaatsen? En dan ruimer genomen dan alleen de strikt door het rijk beschermde onderdelen van de buitenplaatsen (de zogeheten bolletjeslijngebieden).

Bij het maken van het overzicht van buitenplaatsbiotopen is vanaf het begin veel samengewerkt met de eigenaren. Sommige eigenaren waren aanvankelijk sceptisch, bevreesd voor wat de overheid wilde. Met name rentmeesters waren huiverig om mee te doen, vooral als er al latente wijzigingsplannen waren. Uiteindelijk raakten de meeste eigenaren gemotiveerd betrokken bij het project waar interessante inhoudelijke discussies werden gevoerd. Ook verdwenen buitenplaatsen (die latent of manifest nog aanwezig zijn) zijn opgenomen. Zo werd het complete verhaal van buitenplaatsen samengesteld. Bovendien kwamen er met de inhoudelijke discussies ook meer kansen op behoud door ontwikkeling voor de dag. De uiteindelijke keuzes voor het vastleggen van cultuurhistorische waarden zijn in samenspraak met veel eigenaren gemaakt. Ook de geïnterviewde eigenaren kijken tevreden terug op het proces van de buitenplaatsbiotopen: niet alleen individuele eigenaren werden erbij betrokken, ook het Platform Utrechtse Buitenplaatsen had nuttige inbreng. De geïnterviewde eigenaren constateren ook dat de goede betrokkenheid van eigenaren bij dit proces heeft geleid tot een goed hanteerbaar instrument.

De gemeente Utrechtse Heuvelrug constateert dat de buitenplaatsbiotopen wat te snel zijn opgesteld, waardoor er later nog twee moesten worden toegevoegd: Maarsbergse Flank en het laatste deel van de Stichtse Lustwarande.

Wat zijn de ervaringen in toepasbaarheid van de buitenplaatsbiotopen?

De uitkomsten van de enquête laten zien dat de buitenplaatsbiotopen vrijwel net zo bekend zijn als de Leidraad. Ook hier is nog een flinke weg te gaan in naamsbekendheid, wat niet vreemd is anderhalf jaar na publicatie. De veel grotere betrokkenheid van de eigenaren bij de buitenplaatsbiotopen (in vergelijking met de Leidraad) wordt ook zichtbaar in de percentages over medewerking aan deze publicaties in de enquête (biotopen: 50%, Leidraad: 17%). Als het om toepassen van de buitenplaatsbiotopen gaat ligt het gebruik ook wat hoger dan bij de Leidraad, vooral door de overheid (biotopen: 48%, Leidraad 30%). Binnen deze categorie vallen zowel gemeenten als de provincie Utrecht.

Voor zover bekend bij STAMU zijn de buitenplaatsbiotopen nog niet direct toegepast in bestemmingsplannen. Wel zijn ze gebruikt in de gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaarten, indien deze nog moesten worden gemaakt.

Wat zijn de effecten van de buitenplaatsbiotopen?

Verschillende geïnterviewden delen dezelfde mening: de beschrijving van buitenplaatsbiotopen heeft het bewustzijn van de waarden van buitenplaatsen bij betrokken partijen verder vergroot.

Voor zover de beschrijvingen betrekking hebben op de gemeente Utrechtse Heuvelrug, zijn of worden ze opgenomen als bijlage de bestemmingsplannen. Ook gebruikt deze gemeente ze als kader bij nieuwe ontwikkelingen. Als meerwaarde ziet de Adviseur Monumenten en Cultuurhistorie dat buitenplaatsen en hun structuren helder in kaart zijn gebracht en dat dit een ruimer gebied betreft dan de vaak te eng getrokken begrenzing van de van rijkswege beschermde historische buitenplaatsen. Immers, ook daarbuiten bevinden zich vaak cultuurhistorisch waardevolle elementen. De buitenplaatsbiotopen zijn zo relevant geworden voor de invulling van bestemmingsplannen.

Verder wijst de geïnterviewde senior adviseur Cultureel Erfgoed erop dat de afgelopen jaren ook veel informatie over buitenplaatsen is opgeslagen in de Cultuurhistorische Atlas (CHAT) van de provincie Utrecht volgens een geografische informatiesysteem. Daarbij heeft de provincie ook de afgelopen jaren een aantal inhoudelijke bouwstenen gemaakt over cultureel erfgoed, waaronder buitenplaatsen: de boeken *Tastbare Tijd, cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht* (4^e druk 2015), *Wegh der Weegen* (2011) en *De Utrechtse Buitenplaatsbiotoop* (2014). Ook dit heeft de provincie Utrecht meer krediet opgeleverd in de buitenwereld, aldus de senior adviseur.

Bij het onderwerp Platform Utrechtse Buitenplaatsen kwam de wens van geïnterviewde eigenaren naar voren dat gemeenten meer gestimuleerd zouden moeten worden om de buitenplaatsbiotopen te verwerken in hun bestemmingsplannen. De provincie Utrecht is hierin al actief. De provincie stelt de (gis-)data van buitenplaatsbiotopen als open data voor iedereen beschikbaar. Om gemeenten te stimuleren een cultuurhistorische waardenkaarten op te stellen en deze op te nemen in hun bestemmingsplannen, stelt de provincie financiële steun en kennis ter beschikking. Met als enige voorwaarde dat de gemeente de gis-data uit de chat (zie Feiten en Cijfers aan het begin van deze paragraaf) gebruikt. Deze mogelijkheid bestaat al sinds 2012, maar pas sinds 2015 is het inzichtelijk of gemeenten dit ook daadwerkelijk doen. Gemeenten moeten sinds de wet BRO uit 2011 cultuurhistorie borgen in bestemmingsplannen. Aangezien bestemmingsplannen iedere tien jaar opnieuw moeten worden vastgesteld, geldt voor veel gemeenten dat ze hiermee aan de slag gaan op het moment dat het bestemmingsplan opnieuw moet worden vastgesteld. Wanneer dat moment is, is voor iedere gemeente dus anders. Uit onderzoek van het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht in 2014 blijkt dat 40% van de gemeenten een cultuurhistorische waardenkaart heeft. Daarvan is 22% gebruikt als 'onderlegger' voor bestemmingsplannen en dus vertaald naar regelgeving. In de nieuwe cultuurnota Alles is NU (2016-2019) is het streven opgenomen dat 80% van de gemeenten in 2019 over een cultuurhistorische waardenkaart beschikt.

B.3 PROVINCIALE RUIMTELIJKE STRUCTUURVISIE EN VERORDENING

De basis voor een flexibeler ruimtelijk beleid voor buitenplaatsen is vastgelegd in de Provinciale Ruimtelijke Verordening. Daarom wordt hieronder heel kort ingezoomd op deze belangrijke provinciale regelgeving voor buitenplaatsen en de praktische werking ervan.

Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie en Provinciale Ruimtelijke Verordening

De provincie Utrecht heeft haar ruimtelijke belangen vastgesteld in de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS), die vervolgens zijn vertaald naar de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV). Op basis van de Wet Ruimtelijke Ordening hebben provincies de bevoegdheid om de bescherming van hun ruimtelijke belangen af te dwingen. In de praktijk wordt dit ultieme middel nauwelijks toegepast, vooral omdat in vooroverleg over voorgestane ruimtelijke ontwikkelingen alle belangen al worden besproken door de aanvragende eigenaar c.q. de initiatiefnemer, de bevoegde gemeente en de provincie. Daarbij worden eventuele knelpunten zoveel mogelijk tot een oplossing gebracht.

De formele basis voor de provinciale ruimtelijke afwegingen over Utrechtse buitenplaatsen vormt het in 2013 toegevoegde artikel (2.10, lid 2 sub a) in de PRV, dat bij historische buitenplaatsen die gelegen zijn in de bij de PRS en PRV opgenomen buitenplaatsenzones behoud door ontwikkeling voorop moet staan. Dit artikel heeft de ruimte geschapen voor het meedenken over nieuwe ontwikkelingen op historische buitenplaatsen die het behoud van cultuurhistorische (en andere waarden) beter moet garanderen. Dit in plaats van het uitsluitend concentreren op conservering van alle aanwezige waarden.

Het team Gemeentelijke Ruimtelijke Ontwikkelingen (GRO) van de afdeling Fysieke Leefomgeving van de provincie Utrecht maakt de voorstellen voor het College van Gedeputeerde Staten als het gaat om ruimtelijke beslissingen met gemeentelijke bestemmingsplannen als lokaal afwegingskader. De geïnterviewde beleidsmedewerker van dit team constateert dat – ondanks de nodige ervaring met afwegingen rond historische buitenplaatsen – elke casus toch weer anders is en dus maatwerk verdient. Het blijft steeds een lastige vraag wat ruimtelijk aanvaardbaar is om nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken. Zo moet de Stichtse Lustwarande extra complexe

afwegingen maken vanwege de aanwezige stiltegebieden; het gebied is (grotendeels) onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur. Dit zijn tamelijk dwingende kaders. In de afwegingen over behoud door ontwikkeling worden eventuele verminderingen van waarden (die voortvloeien uit de noodzaak van nieuwe ontwikkelingen) gecompenseerd op andere beleidsgebieden. Zo worden bij stiltegebieden soms nadere operationele afspraken gemaakt over aanvullende (inpassings)maatregelen, die voldoende moeten worden geborgd en bij voorkeur hun beslag moeten krijgen in de regels van het desbetreffende bestemmingsplan of anders in een privaatrechtelijke overeenkomst tussen de initiatiefnemer en de gemeente. Doel bij al deze afwegingen blijft om er gezamenlijk uit te komen.

B.4 CONVENANTEN

Convenanten tussen provincie, gemeenten en buitenplaatsseigenaren behoorden niet tot de evaluatieonderwerpen in dit onderzoek. Diverse gesprekspartners hebben er wel melding van gemaakt en er ook meningen over gegeven. Die zijn hieronder samengevat.

Zowel STAMU, eigenaren, als provincie- en gemeenteambtenaren hebben tijdens de interviews gewezen op het belang van convenanten die gesloten zijn tussen provincie Utrecht, gemeente(n) en buitenplaatsseigenaren. Doel van een convenant is met elkaar problemen te bespreken en oplossingen te verkennen voordat er een aanvraag wordt ingediend. Deze convenanten hebben volgens de geïnterviewden eraan bijgedragen dat de overheden meer oog hebben gekregen voor de noden van eigenaren en meer bereid zijn tot maatwerk voor de specifieke buitenplaats(en). Provincieambtenaren noemen als ander voordeel van convenanten dat veel stukken al klaar zijn in de convenantfase. De provincie kan dan bij een aanvraag makkelijker tot een zogenoemde saldobenadering te komen: de afweging van ontwikkelingen en behoud bij rood en groen. Convenanten zijn vooral effectief bij buitenplaatsen met een grote schaal die complexe opgaven kennen. Uit de convenanttrajecten zijn inmiddels ook planologische aanvragen voortgekomen. Bijvoorbeeld voor Den Treek is men nu (april 2016, red.) in de laatste fase van de procedure ruimtelijke ordening.

Volgens de geïnterviewde Adviseur Monumenten en Cultuurhistorie van de gemeente Utrechtse Heuvelrug is een goed voorbeeld van zo'n convenant in haar gemeente het KAMM-convenant¹.

De geïnterviewde eigenaren bepleiten een evaluatie van de convenanten. Het voordeel van convenanten, te weten het tijdige gesprek tussen overheden en eigenaren, zien zij ook. Maar als nadeel wijzen ze op het feit dat de totstandkoming van convenanten veel tijd vergt, terwijl een eigenaar daarna uiteindelijk toch alle procedures moet doorlopen. In sommige gevallen wordt daarom ook meteen maar een aanvraag gedaan. Een betere koppeling tussen convenanttraject en aanvraag is daarom essentieel, volgens de geïnterviewde eigenaren. Verder is ook een betere communicatie nodig van de convenantpartners met de omgeving van de buitenplaats, om te voorkomen dat omwonenden in verzet komen tegen plannen.

---

¹ KAMM staat voor de landgoederen Kombos, Anderstein en 't Stort, Maarsbergen en Huis te Maarn. De andere partijen waren provincie Utrecht en gemeente Utrechtse Heuvelrug.

C. RESTAURATIE EN BEHOUD

Kassen Eyckenstein - Voor renovatie

Kassen Eyckenstein - Na renovatie

C.1 PARELFONDS

Uitvoeringsagenda

“Restauratie en behoud van historische buitenplaatsen zijn geen sinecure en stellen iedere buitenplaatsbezitter en -beheerder voor grote en steeds terugkerende opgaven. Veel buitenplaatsen investeren, vaak met behulp van subsidieregelingen en belastingregelingen, in restauratie en behoud van het hoofdhuys. Restauratie- en beheerachterstand is, in ieder geval bij de 106 als historisch complex rijksbeschermd buitenplaatsen binnen de provincie, op dat gebied relatief klein.

De regeling Erfgoedparels en het bijbehorende Parelfonds is in het provinciale coalitieakkoord vanaf 2012 teruggebracht van een jaarlijks budget van € 3.000.000 tot € 500.000. Het is voor het behoud en de restauratie van buitenplaatsen van groot belang dat buitenplaatsen de komende jaren een aandachtsgebied binnen het Parelfonds blijven. Restauratieprojecten die herstel en restauratie van ‘groeniconen’ betreffen, die vaak minder financieel omvangrijk zijn dan restauratie en herstel van hoofdgebouwen en daarnaast als voorbeeldproject kunnen dienen, zijn met het oog op de beperktere middelen vanuit het Parelfonds interessant. Voor de komende jaren zal de provincie de subsidiekaders van het Parelfonds opnieuw vormgeven, en daarin de monumentale (groene) buitenplaatsen als één van de provinciale erfgoedspierpunten betrekken.”

Feiten en cijfers

Overzicht subsidieverleningen aan buitenplaatsen 2012-2015

Jaar	Aantal subsidieverleningen	Bedrag
2012	4	€ 2,1 miljoen
2013	7	€ 2,15 miljoen
2014	6	€ 1,65 miljoen
2015	10	€ 1,52 miljoen
Totaal:	27	€ 7,42 miljoen

Multiplier van Parelfondssubsidies in 2015: 3,61

Percentage gemiddelde provinciebijdrage aan subsidiabele restauratiekosten in 2015: 27,7% (norm: maximaal 50%)

Uitslagen enquête voor Parelfonds

Doelgroep	Subsidie aangevraagd: Ja	Subsidie gekregen: Ja	Kan voldoen aan criterium publieks- toegankelijkheid: Ja	Subsidie heeft geholfen bij exploitatie: Ja
Eigenaren	20%	83%	100%	100%
	Gaat subsidie aanvragen: Ja	Kunt u schatting kosten geven: Ja	Totaalbedrag van deze groep:	
Eigenaren	44%	58%	€ 5.360.000	

Heeft de subsidietoekenning door het Parelfonds naar verwachting gewerkt?

De provincie Utrecht heeft de afgelopen periode geen subsidieregeling gehanteerd bij het verdelen van de restauratiesubsidies. Gekozen is voor een aanpak op basis van gesprekken, bepaling van maximale subsidiehoogte, besluitvorming daarover in Provinciale Staten en indiening van formele subsidieaanvraag. De beleidsmatige subsidiecriteria van het Parelfonds waren:

- Ligging in een buitenplaatszone, zoals die in de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie zijn aangeduid.
- De mate van publiekstoegankelijkheid en de recreatieve mogelijkheden.
- De mate van cofinanciering door eigenaar, andere fondsen en subsidiegevers.
- Eigen inkomsten en vermogen van de eigenaar.
- De aansluiting bij bredere gebiedsprogramma's.
- Het scheppen van leerlingplekken voor het restauratievak.

Als eerste heeft de provincie een lijst gemaakt van buitenplaatsen die volgens de Erfgoedmonitor in matig tot slechte staat waren én die in enige mate toegankelijk waren voor publiek. Geleidelijk kreeg het criterium publiekstoegankelijkheid sterkere aandacht van de provincie, wat in het tweede jaar van de restauratiesubsidies leidde tot de eis van minimaal tien dagen per jaar toegankelijk. Met de eigenaren die aan deze twee criteria voldeden, voerde de provincie een gesprek, dat in de wandelgangen al snel het keukentafelgesprek werd genoemd.

Stal Vollenhoven - Voor renovatie

Stal Vollenhoven - Tijdens renovatie

Stal Vollenhoven - Na renovatie

Tijdens dit keukentafelgesprek stond de vraag centraal: wat is er precies nodig om gezamenlijk de staat van de buitenplaats te verbeteren? Deze aanpak is, in de woorden van de betrokken extern adviseur, heel anders dan een gesprek waarin de provincie vertelt dat zij standaard (maximaal) 50% van de subsidiabele kosten subsidieert. In het gesprek werden alle subsidiecriteria doorgenomen en werden eventueel suggesties gedaan voor cofinanciering door andere partijen. Al met al werd het de eigenaar zo duidelijk waar hij zelf voor moest zorgen en hoe hij aan de criteria zou kunnen voldoen. Er werden ook afspraken gemaakt. Zo diende de eigenaar een restauratieplan te hebben en moest ook het functiegebruik van het te restaureren onderdeel (of onderdelen) al duidelijk zijn. Ook moesten de restauratiekosten volledig zijn gedekt en diende er zicht zijn op een kansrijke verdere exploitatie. Op het moment dat de eigenaren daadwerkelijk een aanvraag wilden doen stelde de provincie Utrecht een ambtelijk eindrapport op, met daarin alle voorstellen voor toekenning van restauratiesubsidies in het betreffende jaar met maximumbedragen per restauratie. Gedeputeerde Staten legde het eindrapport voor aan Provinciale Staten. Na fiat van Provinciale Staten ontvingen de eigenaren een brief met het bericht van het gereserveerde bedrag. Daarna kon de eigenaar officieel subsidie aanvragen.

Volgens de extern adviseur was het merendeel van de eigenaren goed voorbereid op het gesprek. Bij beheerders die namens eigenaren optraden bleek de bereidheid tot een gezamenlijke aanpak iets minder groot. De voornaamste reden hiervoor was capaciteit. Eigenaren waren hierin slagvaardiger.

Aanvankelijk werd in de bespreking van mogelijke aanvragen ook de nadruk gelegd op robuuste restauraties, juist om vaart te brengen in de verbetering van de staat van buitenplaatsen. In de loop van de tijd, toen grote projecten al gehonoreerd waren, kwamen ook kleinere objecten in beeld. Bijvoorbeeld tuinmuren, kassen of moestuinen, zoals bij Eyckenstein en Zuylestein.

De voordelen van de aanpak van de Parelfondssubsidie zagen de extern adviseur en de projectleider Fonds Erfgoedparels als volgt:

- Het gesprek leidde tot maatwerk voor de betreffende buitenplaats: aan alle criteria moest worden voldaan, maar de mate waarin kon verschillen per buitenplaats.
- Tijdens gesprekken kon, door een 'toetsing' aan de criteria, al worden aangegeven of een aanvraag kansrijk was of niet. Afhankelijk van de situatie kon een aanvraag ook worden doorgeschoven naar een volgend jaar.
- Eigenaren maakten niet nodeloos (veel) voorbereidingskosten. Dat is namelijk het risico bij reguliere subsidie-regelingen waarbij vooraf geen zekerheid is over toekenning. Na toekenning van een subsidiebedrag uit het Parelfonds kon de eigenaar direct aan de slag met de verdere voorbereiding van de restauratie.
- Het maatwerk leidde vaak ook tot situaties waarin de Provincie niet 50% van de subsidiabele kosten hoefde te subsidiëren, maar minder. Mede hierdoor is de multiplier van de restauratiesubsidies uit het Parelfonds in 2015 uitgekomen op factor 3,61.
- Bijkomende problematiek rond restauraties, zoals in ruimtelijke ordening en natuur, kon vroegtijdig worden aangekaart bij de betreffende afdelingen van de provincie. Zij konden (indien nodig) op hun beurt tijdig navraag doen bij gemeenten.

Tevredenheid onder eigenaren?

De enquête-uitslagen laten zien dat de meeste eigenaren die in de afgelopen vier jaar een subsidieaanvraag hebben gedaan, ook daadwerkelijk een restauratiesubsidie hebben gekregen. Deze eigenaren blijken ook allemaal goed te kunnen voldoen aan het subsidie criterium van publiekstoegankelijkheid.

Voor eigenaren blijkt het proces steeds transparant geweest. Dat is de indruk van de Projectleider Fonds Erfgoedparels en de extern adviseur. Er zijn bij hen geen klachten bekend. Via de open antwoorden in de enquête is er ook geen kritiek geuit op de procedure van het Parelfonds.

Ook de geïnterviewde eigenaren waren positief: maatwerk, zekerheid en een heldere procedure zijn verworvenheden van het Parelfonds die zeker behouden dienen te blijven. De eigenaren zouden graag voorkomen willen zien dat een subsidieprocedure een grote kans op afwijzing oplevert terwijl de aanvrager al wel hoge plankosten heeft gemaakt.

Tevredenheid bij andere partijen?

Enkele malen is de werking van het Parelfonds bij andere dan de tot nu toe genoemde partijen aan de orde geweest. Zo miste de Adviseur Monumenten en Cultuurhistorie van de gemeente Utrechtse Heuvelrug duidelijkheid over hoe de regeling werkte. Op de website van de provincie Utrecht werd haar dat niet duidelijk. Verder adviseert zij de provincie Utrecht een gemeente tijdig in te schakelen als de provincie een restauratiesubsidie denkt toe te kennen. Dat is van belang voor eventuele verlening van een monumentenvergunning of voor expertise bij herstel.

Stal Vollenhoven - Voor renovatie

Stal Vollenhoven - Tijdens renovatie

Stal Vollenhoven - Na renovatie

Wat waren de effecten van de restauratiesubsidies?

Alle eigenaren die de enquête hebben ingevuld en subsidie van het Parelfonds hebben gekregen geven aan dat deze restauratiesubsidie hen heeft geholpen bij een betere exploitatie van hun buitenplaats. Bij de vraag hoe hen dit heeft geholpen, werden enkele voorbeelden genoemd:

- “Het draagt bij aan het aantrekken van huurders van onze ruimten op het landgoed en aan klanten van het jachthuis waardoor een gezondere exploitatie mogelijk is.”
- “Door de subsidie kon het grootste gebouw, het Châtelet, worden gerestaureerd en opengesteld voor het publiek waardoor wij een recordaantal bezoekers hebben ontvangen in 2015. Dit heeft substantieel bijgedragen aan een gezondere exploitatie.”

Heeft de aanpak goed gewerkt?

Het proces van subsidietoekenning heeft volgens de projectleider Fonds Erfgoedparels en de betrokken extern adviseur goed gewerkt. Zo hebben in 2015 van de 20 voorgesprekken (het 'keukentafelgesprek') 17 geleid tot een subsidieaanvraag en -toekenning. Het voorgesprek leidde ook tot efficiënt maatwerk bij het opstellen van de aanvraag en de subsidietoekenning. Voor maar enkele eigenaren was het toegankelijkheids-criterium een probleem.

De projectleider Fonds Erfgoedparels meldt dat het percentage van de provinciebijdrage iedere keer verschilde, maar dat het vaak op minder dan 50% uitkwam. Het gemiddelde percentage provinciale bijdrage in 2015 bedroeg 27,7 %. Verder heeft er een multipliereffect plaatsgevonden van 3,61 ten aanzien van de beschikbare middelen.

Wat was het effect van de Erfgoedmonitor bij de selectie?

De Erfgoedmonitor leverde de 'harde', objectieve gegevens over de staat van de 2800 rijksmonumenten die geen woonhuis zijn in de provincie Utrecht, waaronder de buitenplaatsen. In het meest recente peiljaar 2014 bedroegen de verwachte restauratiekosten van alle buitenplaatsen in matige tot slechte staat € 60 miljoen (€ 37 miljoen voor gebouwen en € 23 miljoen voor het groen). Van de hoofdgebouwen verkeerde 12% in matige staat en 2% in slechte staat. In de Erfgoedmonitor 2014 werd ook melding gemaakt van het feit dat veel groene elementen op de buitenplaatsenwaren in matige of slechte staat verkeerden. Dit is inclusief planmatige vervanging, zoals van lanen.

De buitenplaatsen met een notering 'redelijk' en 'goed' kwamen niet in aanmerking voor een restauratiesubsidie. De belangrijkste pijlers van het Parelfonds waren in de woorden van de extern adviseur: objectiviteit (dankzij de Erfgoedmonitor), maatwerk en democratische transparante besluitvorming.

Welke restgroep van buitenplaatsen in matige tot slechte staat is er nog en willen zij de komende vier jaar gebruik maken van restauratiesubsidie?

Op de eerste vraag (Welke restgroep van buitenplaatsen in matige tot slechte staat is er nog na de toekenning van restauratiesubsidies tot en met 2015?) blijkt bij nader onderzoek lastig antwoord te geven; het antwoord leidt tot een dusdanig ruwe schatting dat dit niet als een zinvolle bijdrage in dit onderzoek te beschouwen is. In overleg met opdrachtgever is daarom besloten deze vraag terzijde te leggen en vooral op de tweede vraag dieper in te gaan.

In de digitale enquête onder eigenaren is de vraag gesteld of men de komende vier jaar een restauratiesubsidie wil aanvragen. 44% van de eigenaren die de enquête hebben ingevuld (dus circa 25 eigenaren) zijn dit van plan. 58% van hen kan al een ruwe schatting maken. Dat totale bedrag telt op tot € 5.360.000 aan restauratiekosten. De individuele bedragen variëren van € 10.000 tot € 3 miljoen. De maximumbijdrage uit het Parelfonds is 50% van de subsidiabele kosten. Omdat de precieze subsidiabele kosten niet binnen het raamwerk van deze enquête konden worden bepaald, moet volstaan worden met 50% van de totale opgegeven restauratiekosten: € 2.680.000. Aangezien de subsidiabele kosten zeer waarschijnlijk lager zullen uitvallen, moet dit bedrag vooral als maximum worden opgevat. Maar als we (zoals beschreven in H1 Aanpak Evaluatie, paragraaf Enquête) mogen aannemen dat zeker minimaal 40% van de particuliere eigenaren de enquête niet heeft ingevuld, kan dit bedrag van € 2.680.000 weer hoger uitvallen.

C.2 GROENBEHEER

Groene Vingers

Uitvoeringsagenda

Groenbeheer

“Veel buitenplaatsen stellen hun tuinen of parken (incidenteel) open voor publiek. Vaak gebeurt dat als voorwaarde vanuit toepassing van de Natuurschoonwet (NSW). Deze parken en tuinen vergen in de regel nog meer onderhoud dan ‘besloten’ buitens. Niet alleen vanwege recreatiedruk, maar ook vanwege de extra aandacht voor het reduceren van veiligheidsrisico’s voor de bezoekers. Veel kosten voor het publiekstoegankelijk maken en houden van hun terrein dragen eigenaars zelf; kosten waar nauwelijks inkomsten tegenover staan. Veel eigenaren kunnen, zeker waar sprake is van publieksopenstelling, niet zelfstandig voorzien in het groenbeheer van de tuinen en parken. Het inhuren van commerciële partijen is in veel gevallen te kostbaar, een betaalbare beheerorganisatie ontbreekt momenteel.

Door het aanbieden van een kostendekkende groene beheerploeg buitenplaatsen komt Landschap Erfgoed Utrecht concreet aan de beheerproblematiek tegemoet. Deze dienst bestaat uit relatief eenvoudige maar grotere en onrendabele werkzaamheden in het groen, die uitgevoerd kunnen worden door ongeschoolde vrijwilligers. Deze vrijwilligers zijn reguliere vrijwilligers van Landschap Erfgoed Utrecht, aangevuld met vrijwilligers vanuit bijvoorbeeld re-integratietrajecten. Het werk bestaat voornamelijk uit handwerk en eenvoudig mechanisch werk. De ploeg wordt begeleid door een ploegbegeleider die kennis heeft van het onderhoud en ervaring in het werken met vrijwilligers. Berekeningen laten zien dat dergelijke ploegen kostendekkend kunnen werken, na opstart van het project door een ontwikkelsubsidie voor materiaal en communicatie.

Het werven, scholen en aansturen van vrijwilligers om vaak specialistisch tuinwerk uit te voeren, is arbeidsintensief maar noodzakelijk. Advisering en ondersteuning van eigenaren op het gebied van werving en scholing van vrijwilligers voor beheer van het groen is gewenst, en kan door Landschap Erfgoed Utrecht in het verlengde van haar kerntaak worden aangeboden.”

Feiten en cijfers

Aantal gerealiseerde vrijwilligersgroepen groenbeheer, per 1-7-2016 in dienst van stichting Landschapsbeheerploegen (tot heden bij Landschap Erfgoed Utrecht): 4.

Aantal vrijwilligers: 100.

Eén van de vier groepen is specifiek gericht op buitenplaatsen, werkt 1 dag per week, bestaat uit circa 10 vrijwilligers en is opgericht met steun vanuit de Uitvoeringsagenda.

Resultaten Project Groene Vingers: ten behoeve van het inventarisatierapport zijn vijftien landgoederen bezocht met een vrijwilligersgroep in de historische tuin of het park. Inmiddels is er ook een vrijwilligersgroep op Huis te Maarn actief.

Uitslagen enquête voor gebruik van groenbeheer Landschap Erfgoed Utrecht (LEU) en algemene inzet vrijwilligers

Doelgroep	Gebruik gemaakt van onderhoudsploeg groenbeheer LEU? Ja	Tevreden? Ja	Gebruik van vrijwilligers voor andere werkzaamheden? Ja	Hecht u belang aan inzet van vrijwilligers? Ja
Eigenaren	24%	100%	45%	81%

19% van de eigenaren die de enquête hebben ingevuld geeft aan dat ze geen belang hechten aan de inzet van vrijwilligers. Op de vraag waarom niet, antwoorden de meeste eigenaren dat het huidige tuinpersoneel volstaat, dat vrienden komen helpen of dat de tuin te klein is. Enkele uitspraken:

- "Ik heb liever zaken in eigen hand".
- "Nooit over nagedacht".
- "Te klein grondgebied".
- "Vertrouwelikheden is niet gegarandeerd met onbekende vrijwilligers".

Zijn Landschap Erfgoed Utrecht en de buitenplaatseigenaren tevreden over de dienstverlening van Landschap Erfgoed Utrecht voor groenbeheer?

In 2012 heeft Landschap Erfgoed Utrecht een Landschapsbeheerploeg van vrijwilligers voor buitenplaatsen opgericht, met een startsubsidie van provincie Utrecht. Vanaf 2016 moet deze dienstverlening kostendekkend worden uitgevoerd. Eigenaren betalen een vergoeding voor dit semiprofessionele werk. Vanaf 2016 wordt deze ploeg (samen met nog 3 landschapsbeheerploegen; in totaal circa 100 vrijwilligers) in een aparte stichting ondergebracht: Stichting Landschapsbeheerploegen. De werkcoördinatoren (ploegbegeleiders) zijn in dienst van deze stichting.

Wat waren de leermomenten?

De ervaring heeft Landschap Erfgoed Utrecht geleerd dat sommige vrijwilligers liever op één landgoed werken, terwijl anderen juist graag nieuwe buitenplaatsen willen ontdekken.

Aan de ene kant heeft de Landschapsbeheerploeg een ideëel doel, aan de andere kant moet zij ook 'commercieel' leren denken. Kostendekkend, dus zonder provinciale startsubsidie werken is een uitdaging en ook een risico. De nieuwe stichting moet zelf ook nieuwe klanten en projecten acquireren.

Is Landschap Erfgoed Utrecht tevreden over haar ondersteuning van buitenplaatsen met groenbeheergroepen van vrijwilligers?

Terugkijkend op de afgelopen vier jaar concluderen de geïnterviewde medewerkers van Landschap Erfgoed Utrecht dat de Uitvoeringsagenda heeft geleid tot meer groenbeheer op buitenplaatsen met behulp van vrijwilligers. Ook is er een groter besef gekomen bij overheden en particulieren van het belang van het groene erfgoed. Dit is voor een groot deel te danken aan de beschrijving van de buitenplaatsbiotopen in *De Utrechtse Buitenplaatsbiotoop*, waarin een belangrijke plaats voor historisch groen is ingeruimd, en aan de gesprekken over groenbeheer in het Platform Utrechtse Buitenplaatsen.

Zijn eigenaren tevreden?

Bijna een kwart van de eigenaren die de enquête heeft ingevuld, heeft gebruik gemaakt van de onderhoudsploeg groenbeheer met vrijwilligers die Landschap Erfgoed Utrecht aanbood. Maar liefst 100% kijkt daar tevreden op terug.

Voor de geïnterviewde eigenaren is het nog wel de vraag of het vanaf 2016 kostendekkende tarief van Landschapsbeheerploegen loont voor de geleverde productie. Alternatief is dat eigenaren het groenonderhoud zelf gaan organiseren, met bijvoorbeeld vrijwilligers in eigen beheer.

Wat zijn de uitkomsten van het Project Groene Vingers en wat wordt het vervolg?

Landschap Erfgoed Utrecht heeft het Project Groene Vingers opgezet. Het doel: zoveel mogelijk historische tuinen behouden door deskundig beheer via de inzet van vrijwilligers. Het gaat hier niet om de inzet van vrijwilligers bij groenbeheer (onder leiding van een ploegbaas in dienst van Landschap Erfgoed Utrecht, of sinds begin 2016, via stichting Landschapsbeheerploegen), maar om het stimuleren van groenbeheer met vrijwilligers in eigen beheer van de buitenplaats zelf.

In 2014 is een behoefteonderzoek gedaan bij eigenaren van buitenplaatsen waar vrijwilligers actief zijn in het groenbeheer. In het rapport *Groene Vingers van Utrecht* (september 2015) worden aanbevelingen gedaan hoe eigenaren het beste een vrijwilligersgroep kunnen oprichten. Zo is er een beheerplan nodig voor de historische tuin, die een kader biedt voor de noodzakelijke werkzaamheden. Verder dienen de werkzaamheden specifiek voor vrijwilligers goed te worden omschreven. Ook een goed vrijwilligersmanagement is nodig met aandacht voor werving, taakomschrijving, arbo-plan, trainen van de werkcoördinator, EHBO en inhoudelijke cursussen. Het project maakte het ook mogelijk dat twee vrijwilligers per groep per jaar een inhoudelijke cursus konden volgen, gefinancierd door provincie Utrecht en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Vanaf 2016 moet de financiering worden gedragen door Landschap Erfgoed Utrecht, eigenaren en het Prins Bernhard Cultuurfonds. Mede om de aanbevelingen uit *Groene Vingers van Utrecht* in de praktijk te toetsen, heeft Landschap Erfgoed Utrecht onderzoek gedaan bij 15 groenbeheergroepen van vrijwilligers op buitenplaatsen. Daar is in maart 2016 de publicatie *Extra handen voor uw historische tuin, hoe pakt u dat aan? Stappenplan en aandachtspunten bij het oprichten van een vrijwilligersgroep Historische Tuinen* uit voort gekomen. Deze recente publicatie vloeit nog voort uit de Uitvoeringsagenda en moet eigenaren de komende tijd helpen vrijwilligersgroepen op te zetten en succesvol te laten functioneren.

D. PUBLIEKSBEREIK

Uitvoeringsagenda

“De publieke belangstelling voor cultureel erfgoed en cultuurhistorie is groot en nog steeds groeiende. Buitenplaatsen vormen een aantrekkelijk onderwerp: tot de verbeelding sprekende woonplekken, kleurrijke verhalen en objecten, lommerrijk groen waardoor ook liefhebbers van rust, natuur en ruimte aan hun trekken komen.

De komende jaren zet de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen in op identiteitsversterking van de buitenplaatsen door het beter zichtbaar en beleefbaar maken en een groter publieksbereik. Niet alleen zorgt een groter publieksbereik en, dus, een steviger maatschappelijk draagvlak voor een goede toekomst voor de buitenplaatsen, ook vergroot het de economische meerwaarde van buitenplaatsen voor de directe omgeving. Digitale cultuurhistorische en toeristische informatie over Utrechtse buitenplaatsen is momenteel versnipperd via de websites van verschillende organisaties beschikbaar. Datzelfde geldt voor wandel- en fietsroutes die verschillende buitenplaatsen onderling verbinden.

Door de ontwikkeling van een webportal Utrechtse buitenplaatsen draagt de provincie bij aan het centraal en laagdrempelig toegankelijk en beschikbaar maken van deze informatiestromen en applicaties, gericht op verschillende doelgroepen. Na ontwikkeling en lancering van het webportal zal hosting en redactie vanaf januari 2012 worden overgedragen aan en geborgd bij Landschap Erfgoed Utrecht. Het webportal kan de komende jaren op initiatief van Landschap Erfgoed Utrecht worden uitgebreid in de richting van een provinciebrede Erfgoedportal.

De Amersfoortseweg, de tegenwoordige provincialeweg N237, is een unieke buitenplaatsenzone. De weg is het grootste infrastructurele project van de provincie Utrecht uit de 17de eeuw, aangelegd volgens classicistische idealen naar ontwerp (1647) van de belangrijkste bouwmeester uit die periode, Jacob van Campen. Om het verhaal van deze unieke wegstructuur en buitenplaatsverkaveling te vertellen en daarmee dit typisch provinciale stuk erfgoed beleefbaar te maken zijn inmiddels, in samenwerking met onder meer de provinciale afdeling Wegen, diverse uitvoeringsprojecten gestart, zoals de plaatsing van een kunstwerk en een tijdstafel langs de weg.

In het verlengde van aandacht voor restauratie en behoud, of eigenlijk aan de basis daarvan, moet met het oog op een goede toekomst voor buitenplaatsen aandacht worden geschonken aan de professionaliteit van de organisatie. Momenteel wordt door een aantal kasteelmusea (o.a. Kasteel Amerongen, Huis Doorn) mogelijkheden onderzocht om te komen tot een professionelere exploitatie door opschaling.”

Feiten en cijfers

Nacht van de Buitenplaats

22 september 2012: 26 buitenplaatsen en 2900 bezoekers

13 september 2014: 25 buitenplaatsen en 3000 bezoekers

Uitslag enquête voor Nacht van de Buitenplaats

Doelgroep	Aan de Nacht meegedaan of bezocht? Ja	Tevreden? Ja	Dit soort bovengemeentelijke manifestaties voor buitenplaatsen zijn belangrijk. Ja zegt:
Eigenaren	31% (meegedaan)	89%	56%
Overheid	11% (bezocht)	100%	75%
Experts	8% (bezocht)	100%	79%
Bezoekers en vrijwilligers	40% (bezocht)	96%	83%

Van de eigenaren die mee hebben gedaan heeft 61% in 2012 en 89% in 2014 meegedaan.

Van alle bezoekers en vrijwilligers die de enquête hebben ingevuld constateert 86% dat zij in de afgelopen vier jaar meer waardering voor buitenplaatsen hebben gekregen. Van de bezoekers en vrijwilligers die in de periode 2012-2015 buitenplaatsen hebben bezocht, geeft 6% aan dat dit 1 keer is gebeurd, 37% 2-5 keer en 56% meer dan 5 keer. Van de categorie bezoekers/vrijwilligers geeft 44% aan vrijwilliger te zijn. 19% van hen die dat niet is, zou wel vrijwilliger op een buitenplaats willen worden.

D.1 BELEEFBARE BUITENPLAATSZONE AMERSFOORTSEWEG: PROJECT WEGH DER WEEGEN

De provincie Utrecht heeft in 2010 een publicatie mogelijk gemaakt, naar aanleiding van het onderzoek naar de geschiedenis van de Amersfoortseweg: *Wegh der Weegen, de ontwikkeling van de Amersfoortseweg 1647-2010*. De pakkende titel komt uit een gedicht dat kort na de aanleg van deze weg is geschreven. Als vervolg op dit boek heeft de Provincie twee kunstwerken geplaatst langs de weg: een hek met daarop de naam Wegh der Weegen en een zitbank. In 2012 is de provincie Utrecht een project gestart om "eigenaarschap te creëren bij de omwonenden voor het zichtbaar maken van de cultuurhistorische aspecten van deze N237 en ervaring op te doen voor dit soort overdrachten van eigenaarschap (pilot)", aldus het toenmalige projectplan. Deze aanpak paste binnen het toenmalige Coalitieakkoord van Gedeputeerde Staten.

Benedikte Lampe, destijds medewerkster bij Cultuur en Erfgoed, nu bij Beleid en projecten Recreatie en Toerisme van de provincie Utrecht, begeleidde en stimuleerde de totstandkoming van een onafhankelijke stichting. Er was al een groepje particulieren dat interesse had getoond voor de weg, evenals Hans Voorberg in de hoedanigheid van voorzitter van de bewonersorganisatie Vereniging Bosch en Duin en Omstreken. Ook op een advertentie in het AD kwamen reacties. Zo ontstond op een organische manier een groep van vijf personen die wel actief wilde worden om de weg meer te laten (be)leven. Het was een combinatie van historisch geïnteresseerden en belanghebbenden bij de weg. Inhoudelijk expert bij het project was senior adviseur Cultureel Erfgoed Roland Blijdenstijn, een van de auteurs van het boek *Wegh der Weegen*.

Hans Voorberg werd pas na lezing van het boek gegrepen door het onderwerp; het refereerde aan zijn jeugdige fascinatie voor deze vreemde, want opvallend brede, weg. Met name het ontwerp van de in het gebied al wonende beroemde architect Jacob van Campen wekte zijn interesse, en de mogelijke invloed van de weg op de vergelijkbare Zeestraat (tegenwoordig Scheveningse weg) in Den Haag-Zorgvliet of Unter den Linden in Berlijn. Het was destijds een groot, ambitieus project dat door de oorlog dramatisch mislukte. Ook de publiek-private uitvoering is bijzonder: wie een kavel kreeg moest het aangrenzende deel van de weg mede aanleggen en onderhouden. Dat er nu nog elementen uit die geschiedenis te zien zijn, maakt het project voor hem extra interessant.

Wat is er bereikt met dit project?

De huidige voorzitter heeft de stichting in januari 2013 opgericht, samen met vier medebestuurders van het eerste uur². De provincie Utrecht heeft een startsubsidie gegeven van € 7.250. Met dit bedrag is onder andere een website gebouwd (www.wegherweegen.nl). Om geïnteresseerden een idee te geven van hoe de weg eruit moet hebben gezien bij de aanleg, is de artist-impression gebruikt die destijds voor het boek werd gemaakt (schutblad voor de titelpagina).

Doel van de stichting is: bekendheid geven aan het verhaal van de weg en dit verleden te laten beleven.

De gedeputeerde voor Cultuur van de provincie Utrecht heeft in september 2013 het project formeel overgedragen aan de stichting. De provincie heeft eveneens zorggedragen voor een brochure over de Wegh die door de Stichting verkocht wordt. Verder heeft de Bond Heemschut een prijsvraag voor de weg uitgeschreven en met de inzendingen is een expositie samengesteld met financiële steun van de provincie Utrecht.

Inmiddels zijn niet alleen de provincie Utrecht, maar ook de vier gemeenten over wier grondgebied de weg loopt (Amersfoort, Soest, Zeist en De Bilt) betrokken bij het project. De stichting heeft een verkorte versie van het boek uitgegeven, een fietsroute gemaakt en programma's verzorgd voor Open Monumentendag 2013 en 2014.

Het bestuur kent nu drie leden³. Meer vrijwilligers werven voor het bestuur blijkt lastig; de meeste mensen zijn niet bereid zich te committeren aan een langer lopende bestuursverantwoordelijkheid. Verder is er een kring van belangstellenden, donateurs en vrijwilligers, in totaal 30 à 40 mensen en er is een Raad van Advies met als beschermheer prof. drs. A.L.L.M. Asselbergs. In 2014 heeft de stichting de ANBI-status gekregen en is er een plan van aanpak voor educatie gemaakt. In 2015 is een educatiepilot gehouden bij het Corderius College, gelegen vlakbij Randenbroek. Leerlingen hebben op twee dagen langs de weg gefietst, opdrachten gedaan en daarover presentaties gegeven. Op 11 en 12 mei 2016 zal deze pilot worden herhaald. De ambitie van de stichting is deze aanpak te professionaliseren via lespakketten voor leerkrachten.

In 2016 zal bij alle 24 oorspronkelijke dwarswegen, sorties genaamd, een herinneringstegel worden geplaatst. Dit is mogelijk dankzij financiering van de provincie Utrecht en een particuliere gift. Verder zal de stichting een dialoog organiseren met partijen langs de weg en andere stakeholders, met als doel het ontwikkelen van een toekomstvisie (streefbeeld) op de weg en het aangrenzende gebied. De inzet is dat de vier betrokken gemeenten en de provincie dit streefbeeld omarmen en uitgangspunt maken voor hun beleid voor dit gebied.

Kijkend naar de oorspronkelijke doelen in het projectplan is er behoorlijk wat bereikt, zo valt te concluderen.

Wat zijn de succes- en faalfactoren voor zo'n project, inclusief de rol van de provincie Utrecht?

Kort na de oprichting van de stichting werd het in de beleving van de stichtingsvoorzitter stil en leek ook alle aandacht van de provincie weg. Begin 2015 kwamen er tegenstellingen binnen het stichtingsbestuur en heeft een verkleind bestuur na ampele overwegingen besloten door te gaan en de contacten met de provincie weer te intensiveren.

Voor de stichtingsvoorzitter is het erg belangrijk dat de provincie betrokken blijft bij dit project. Juist omdat dit project zoveel potentie heeft: de Wegh kan een icoon van de provincie Utrecht worden. Verder pleit de voorzitter

² Tanja van der Knoop, Pierre Huijbregts, Mieke Visser en Jan Carel van Dijk

³ Het huidige bestuur bestaat uit Hans Voorberg (voorzitter), Nico Broeders (secretaris/penningmeester) en Cees Dubbeld (webbeheer en social media).

voor een centrale regie binnen de provincie bij het opknappen van deze weg. Er is inmiddels al het nodige aangepast aan de weg, maar helaas zonder visie op het geheel en zonder rekening te houden met de bijzondere geschiedenis. Wat de beleidsafdeling van de provincie van belang vindt, wordt onvoldoende vertaald naar de uitvoerende afdelingen en komt niet terug in de vormgeving van de weg.

Leermomenten van de toenmalige projectleider van dit project:

- Wees als overheid duidelijk over wat je doel is en wat niet. Een onafhankelijke stichting is geen uitvoeringsorganisatie van de overheid.
- De teamstelling vereist zorgvuldigheid in verschillende competenties: een goede onderlinge klik, een gedeelde motivatie en organische groei.
- Durf als initiërende overheid het project los te laten. Bouw ook een go-no-go moment in.
- Laat vrijwilligers zelf de inhoud en kwaliteit bepalen, gericht op het gezamenlijke doel. Het gaat immers om hun intrinsieke motivatie. De provincie moet zich niet verantwoordelijk voelen voor de kwaliteit.
- Breng de vrijwilligers in contact met de juiste mensen binnen en buiten de provincie;
- Overweeg een kleine financiële bijdrage, maar voorkom een subsidie gedreven in plaats van intrinsiek gemotiveerde organisatie.
- Werk vervolgens samen met deze groep en probeer de deelnemers in hun kracht te houden.

D.2 TRAJECT STICHTING SAMENWERKENDE UTRECHTSE KASTEELMUSEA

In november 2013 is op initiatief van de provincie Utrecht het rapport *Kastelen aan Zet, samenwerkingsmogelijkheden Utrechtse kasteelmusea* verschenen. In dit rapport doet voorzitter Natuurmonumenten Hans Wijers aanbevelingen voor verdere professionalisering van de kasteelmusea en voor een sterkere exploitatie via meer samenwerking.

Aanbevelingen uit het rapport zijn: kies samenwerking op maat, niet alleen tussen kasteelmusea onderling maar ook tussen kasteelmusea en toeristische en/of natuurorganisaties. Met de klant als uitgangspunt is er gezamenlijk markt- en klanttevredenheidsonderzoek nodig voor verdere productontwikkeling. Educatieve producten dienen

Poortgebouw Huis Doorn

gezamenlijk te worden ontwikkeld en samenwerkingsmogelijkheden in de back office verdienen onderzoek. Kennis en goede praktijken op verschillende gebieden zouden de kasteelmusea met elkaar moeten delen.

Wat is er bereikt in de samenwerking tussen de Utrechtse kasteelmusea?

Vanaf 2014 hebben vijf kasteelmusea (Huis Doorn, Kasteel Amerongen, Kasteel De Haar, Museum Oud Amelisweerd en Slot Zuylen) met steun van de provincie Utrecht en onder leiding van merkenexpert Hendrik Beerda gewerkt aan een implementatieplan dat 4 maart 2015 is verschenen. (Aanvankelijk waren er zeven kasteelmusea betrokken, maar Soestdijk en Groeneveld waren nog niet in staat mee te doen). De stichting Samenwerkende Utrechtse Kasteelmusea, die de samenwerking van de vijf musea nu vormgeeft, wil meer publiek laten genieten van deze kasteelmusea door marketingactiviteiten voor overlappende bezoekersgroepen af te stemmen en gezamenlijk publieksactiviteiten te organiseren.

In het implementatieplan van Beerda staan voor de eerste fase van twee jaar meetbare doelen geformuleerd voor museumbezoek en bezoekerswaardering. Specifiek voor de vier kleinere kasteelmusea is in 2015 een marketingstrategie ontwikkeld, waar ook de programmering op is aangepast. De kern van deze strategie is allereerst het 'laaghangend fruit' in de regio te pakken: de doelgroep die met relatief weinig middelen te verleiden is om op bezoek te komen, te weten vijftigplussers die op maximaal één uur afstand van een kasteelmuseum wonen. Het huidige plan loopt tot medio 2017 en is gefinancierd door de provincie Utrecht met € 140.000. Dat is inclusief een herpositioneringstraject van de vier kleinere musea, een gezamenlijke flyer en poster, collectieve advertenties met activiteiten van alle kasteelmusea in 2016 en 2017, en de kosten van een gezamenlijke marketeer. De kasteelmusea zullen in hun eigen uitingen ook verwijzen naar de andere kasteelmusea. Verder is bij alle kastelen een continu bezoekersonderzoek geïmplementeerd, hebben alle kasteelmusea nu een eigen digitale nieuwsbrief en bouwen ze een eigen bezoekersdatabase op. Onder leiding van de gezamenlijke marketeer worden best practices uitgewisseld.

De samenwerking is een kwestie van een lange adem, zo vertelden de stichtingsvoorzitter (tevens directeur van Kasteel De Haar) en de marketingmanager van de stichting (tevens coördinator PR, marketing en communicatie bij De Haar). Er zijn goede stappen vooruitgezet: zo zijn de entreprijzen van de kleinere kasteelmusea verhoogd en zijn de openingstijden verruimd. Er is een benchmark uitgevoerd voor de vergelijkbare typen producten van de vijf kasteelmusea. Verder deelt Kasteel De Haar haar pr-netwerk en betreft het de andere musea ook bij

Museum Oud Amelisweerd

promotionele kansen, zoals de nieuwsbrieven van de Museumkaart, arrangementen met ANWB en andere promotionele partners zoals Google.

Wat waren de leermomenten in de samenwerking?

De kleinere huizen hebben over het algemeen weinig (marketing)capaciteit en draaien doorgaans op vrijwilligers. De marketingmanager van de stichting vindt het bewonderenswaardig wat de kleinere kasteelmusea voor elkaar krijgen, ook al is het broos qua borging van kwaliteit en aandacht. Ook al is er nu een samenwerkingsverband en zijn er middelen voor gezamenlijke marketing, er is meer nodig dan delen: kleinere musea zouden ook zelf structureel middelen voor eigen marketing moeten kunnen inzetten. Juist via marketing kan de negatieve spiraal van te weinig middelen voor allerlei activiteiten worden doorbroken. Marketing dient gelijkwaardig te zijn aan beheer, behoud en programmering.

Verder bestaat het grote risico dat de kasteelmusea, door het ontbreken van goede kennis over de effecten van marketingacties en -instrumenten, geld en menskracht investeren in zaken die op het eerste gezicht aantrekkelijk lijken of een hoge pr-waarde hebben, maar op langere termijn qua marketingeffect geen zoden aan de dijk zetten. Zo krijgen kasteelmusea allerlei wensen vanuit de politieke/bestuurlijke omgeving die niet meteen tot de noodzakelijke groei in bezoekersaantallen leiden. De ontwikkeling en inzet van games is er een voorbeeld van: omdat hiervoor nog geen succesvol verdienmodel bestaat, adviseert de marketingmanager er niet aan te beginnen. Beter kunnen de kasteelmusea het geld investeren in een goede bewegwijzering. Weliswaar spreekt dit minder tot de verbeelding van politici-bestuurders dan bijvoorbeeld games, een goede bewegwijzering leidt wel tot hogere bezoekersaantallen. Ook projecten zoals Utrecht Verhaalt (tegenwoordig UtrechtAltijd) of Nachten van de Buitenplaats leveren niet voldoende rendement. Deze evenementen zijn kostbaar in organisatie (die niet worden terugverdiend) en leveren relatief weinig betalende bezoekers op uit de gewenste doelgroep vijftigplus. Bovendien kent de avondopenstelling al veel concurrentie van andere evenementen en houden vijftigplussers er niet van om 's avonds door donkere buitengebieden te rijden. De doelgroep jongeren (die moeizaam komen, zeer beperkt budget hebben, in die levensfase andere interesses hebben en zeker niet terugkomen) is niet rendabel. Overigens is de doelgroep scholieren wel interessant (focus op basisonderwijs).

Het zou helpen als politici-bestuurders zich meer bewust zijn van de noodzaak van prioriteren bij kasteelmusea, gericht op activiteiten die meer bezoek en dus meer geld opleveren.

Internationaal toerisme is alleen interessant voor de grotere (kasteel-)musea; zij beschikken ook over meer middelen om hierin wat te investeren. Daarbij blijft gelden: investeringen in bijvoorbeeld de Chinese markt zijn vele malen hoger dan de investeringen in de regio rond het kasteelmuseum, terwijl ze minder snel effect hebben. Met andere woorden: de schaarse marketingeuro heeft een veel grotere hefboom in het gebied op een uur rijden van de kasteelmusea.

Voor de kleinere kasteelmusea is het vaak lastig de media te benaderen. Bovendien gaat de besluitvorming over programmering nogal eens traag waardoor media (te) laat worden geïnformeerd. Om in het enorme aanbod aan vrijetijds mogelijkheden op te vallen moeten kasteelmusea voor wisselend aanbod zorgen, ook voor het eerste bezoek. De kleinere kasteelmusea creëren dan vaak een klein aanbod (bijvoorbeeld een lezing) om voldoende pre-effect te sorteren. Een expositie van drie maanden zet meer zoden aan de dijk. Al dit soort zaken vereist een groeiend bewustzijn. Hier wordt nu aan gewerkt en alle betrokkenen zien hierin vooruitgang.

Wat worden de vervolgstappen?

De voorzitter en de marketingmanager van de stichting Samenwerkende Kasteelmusea hebben een wens: dat ze voldoende tijd van de politiek krijgen om de huidige samenwerking uit te bouwen. Het zou bovendien zeer helpen als subsidiënten zich bewust zijn van de noodzaak dat kleinere kasteelmusea prioriteit geven aan marketingcapaciteit en -middelen. Ook is er meer winst te behalen in een goede publieksprogrammering volgens beproefde methodes; een succesvolle middenweg tussen enerzijds een te dunne programmering (met bijvoorbeeld alleen een lezing) en anderzijds een te uitgebreide en dus te kostbare programmering. Hierin moet de komende jaren ervaring in worden opgedaan en gedeeld.

Volgend jaar verschijnt opnieuw een gezamenlijke folder van de vijf kasteelmusea. In de naaste toekomst zullen er ook gezamenlijke activiteiten worden ontwikkeld. Aanvullend budget van bijvoorbeeld fondsen is nodig voor gezamenlijke activiteiten.

Om de huidige positieve ontwikkeling van de marketingfunctie bij de kasteelmusea voor te zetten is continu bezoekersonderzoek noodzakelijk. Alleen dan is een goede benchmark mogelijk. Aan deze gezamenlijke aanpak is driekwart jaar gewerkt. Ondersteuning van de provincie hierin is essentieel.

D.3 STICHTING KASTELEN, BUITENPLAATSEN EN (HISTORISCHE) LANDGOEDEREN (SKBL)

De SKBL, opgericht in februari 2014, biedt onder andere een digitaal portaal voor Nederlandse kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen, met als doel een breed en landelijk publiek te informeren over het cultuurgroene erfgoed, om zo het publieksdraagvlak voor het behoud van dit type erfgoed te vergroten. Verder ontwikkelt de stichting zich tot een landelijk platform voor eigenaren en direct betrokkenen bij kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen. Tot slot streeft SKBL naar meer internationale (cultuur-toeristische) aandacht voor Nederlandse kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen.

Wat heeft de SKBL bereikt, met name voor de provincie Utrecht?

Feiten en cijfers (stand april 2016)

- Bezoekers website: 32.000 (over 2015)
- Pagina-likes op Facebook: 1.050
- Twitter-volgers: 414
- SKBL LinkedIn-groepsleden: 530

- Verstuurd digitale nieuwsbrieven: 9
- Abonnees op de nieuwsbrieven: 5.500/6.000
- Donateurs: 175
- Ondersteunende provincies: 4 (Gelderland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland)

Deze aantallen zijn opgebouwd vanaf de oprichting van de stichting in 2014.

Informatie voor publiek

Op het digitaal platform staat van alle twaalf provincies, per provincie, het beleid omschreven voor de instandhouding van kastelen, buitenplaatsen en landgoederen, of ruimer het beleid voor erfgoed en cultuur. Ook verwijst de site naar de belangrijkste provinciale organisaties die actief zijn voor buitenplaatsen. Voor Utrecht zijn dit: Landschap Erfgoed Utrecht, Utrechts Landschap en de verhalensite UtrechtAltijd.nl. Ook beschrijft de website 121 kastelen, buitenplaatsen en landgoederen in de provincie Utrecht. Deze zijn alfabetisch geordend op naam en voorzien van alle mogelijke bezoekersinformatie.

Tevens biedt de website inzicht in de functies die de kastelen en buitenplaatsen vervullen, denk aan kasteelmusea, moestuinen, horeca en restaurant, bed & breakfast, trouw- en feestlocatie. Aan een landelijke kaart zijn ook regionale kaarten van kastelen en buitenplaatsen toegevoegd. Daarmee zijn ook de Utrechtse kastelen, buitenplaatsen en landgoederen beter ontsloten voor uiteenlopende behoeften van het publiek. Voor Duitse en Engelse liefhebbers zijn speciale pagina's toegevoegd met basisinformatie over Nederlandse kastelen en buitenplaatsen in respectievelijk het Duits en Engels.

Promotie via landelijke media

skBL heeft meegewerkt aan meerdere radio- en televisieprogramma's (Koffietijd, Andere Tijden en BNR News Radio, recent Binnenste Buiten) en aan talrijke artikelen in landelijke en regionale media (onder andere in Trouw, De Gooi & Eemlander, Fries Dagblad, Haarlems Dagblad, etc.).

Platform voor kennisuitwisseling

skBL heeft in samenwerking met het Prins Bernhard Cultuurfonds drie bijeenkomsten georganiseerd over de inzet van vrijwilligers op buitenplaatsen. Een daarvan vond plaats in Maartensdijk.

Een van de onderdelen van de skBL is de werkgroep Exploitatiemodellen, die exploitatiemogelijkheden onderzoekt en de kennis hierover deelt. In het najaar van 2015 heeft deze werkgroep een inventarisatieonderzoek gedaan naar de voor- en nadelen van Kerstfairs op buitenplaatsen. Binnen de provincie Utrecht deden de kastelen De Haar en Groeneveld mee aan dit onderzoek. De uitkomsten hiervan zijn verschenen in de nieuwsbrief van december.

Eind 2015 heeft deze werkgroep ook een enquête uitgezet onder circa 55 kasteelmusea in Nederland om beter inzicht te krijgen in de verbindende factoren in deze sector. Alle Utrechtse kasteelmusea hebben aan deze enquête meegewerkt. De uitkomsten hiervan zijn gedeeld op een symposium van kasteelmusea op 14 maart 2016 op het Muiderslot en zijn verschenen in een nieuwsbrief.

Er blijkt grote behoefte aan meer samenwerking bij kasteelmusea. Zo start skBL in de loop van 2016 een nationale en internationale promotiecampagne in nauwe samenwerking met het Nederlandse Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC). Deze promotiecampagne zal in de loop van het jaar vorm en inhoud krijgen.

Voorts streeft sKBL ernaar om op gelijke wijze een bijeenkomst te organiseren van alle Nederlandse horeca gedreven kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen, waaronder die uit Utrecht.

De volgende Utrechtse of in Utrecht actieve organisaties, bedrijven en buitenplaatsen zijn vriend van de sKBL geworden: Landschap Erfgoed Utrecht, Utrechts Landschap, Eyckenstein, Kasteel Groeneveld, Oud-Amelisweerd (MOA), buitenplaats Vredenhorst, Klein Beerschoten, De Viersprong, Rovérestein, Landgoed Beerschoten, Zuylestein, Amerongen, De Haar, De Hooge Vuursche, Nijenrode, Rentmeesterskantoor Jos Koopmans, Debie & Verkuyl Tuin- en Parkrestauratie, Vineyard Catering, Oostendorp Interieur- en meubelstoffering, Het Nationaal Groenfonds, Staatsbosbeheer, Groene Heritage, De Nationale Monumentenorganisatie en Het Vitaliteitshuis Utrecht.

De sKBL is ook pleitbezorger van interprovinciale afstemming, zeker waar buitenplaatszones over provinciegrenzen heen verwantschap hebben, zoals tussen Utrecht en Noord-Holland in de Vechtstreek.

D.4 ANDERE PUBLIEKSPROJECTEN IN HET KADER VAN DE UITVOERINGSAGENDA

Op het gebied van publieksbereik van buitenplaatsen heeft Landschap Erfgoed Utrecht als uitvoeringsorganisatie van de provincie Utrecht de volgende rollen vervuld: coördineren, initiëren, trainen en uitvoeren. Zo heeft zij de afgelopen jaren wandelroutes gemaakt die ook langs buitenplaatsen lopen. Deze taak werd vergemakkelijkt doordat eigenaren enthousiast waren geworden over de publieksbelangstelling voor hun buitenplaats en de (mede onder leiding van Landschap Erfgoed Utrecht gecoördineerde en getrainde) inzet van vrijwilligers op hun terreinen. Daardoor wilde men ook meewerken aan deze wandelroutes over hun terreinen.

Op het gebied van educatie heeft Landschap Erfgoed Utrecht erfgoedprojecten gerealiseerd in samenwerking met Kunst Centraal. Via Kunst Centraal zijn deze projecten in de reguliere planning van het onderwijs terechtgekomen (onderdeel cultuurprogramma). Het algemene doel hierbij was: erfgoed dichtbij de beleving van kinderen brengen. Buitenplaatsen zijn een uitstekende manier om dit te bereiken. Daarnaast kent het – landelijk, provinciaal en gemeentelijk – programma *Cultuureducatie met kwaliteit* een apart traject waarin ook erfgoed een plek kan krijgen. Verder is de website utrechtsebuitenplaatsen.nl opgezet, met historische informatie per buitenplaats, themabeschrijvingen, routes en een actuele agenda van activiteiten.

Daarnaast heeft Landschap Erfgoed Utrecht in 2012 en 2014 de Nacht van de Buitenplaats georganiseerd in samenwerking met eigenaren en gemeenten en gefinancierd door de provincie Utrecht en verschillende fondsen.

Nacht van de Buitenplaats

Van de eigenaren die de enquête hebben ingevuld heeft een derde meegedaan aan de Nacht van de Buitenplaats.

Zowel volgens Landschap Erfgoed Utrecht als de geïnterviewde eigenaren hadden de Nachten van de Buitenplaats een aantrekkelijk programma: bezoekers waren er enthousiast over, wat ook te merken was aan de uitverkochte evenementen. Wel is het de vraag of de programma's overal tot meer besef hebben geleid bij het publiek wat er komt kijken bij de exploitatie van een buitenplaats. In heel wat gevallen hebben bezoekers echter wel een verhaal over de buitenplaatsen gehoord.

Van de doelgroep (potentiële) bezoekers en vrijwilligers die de enquête heeft ingevuld, heeft 40% (een van) de Nacht(en) van de Buitenplaats bezocht. Hiervan is 96% tevreden. De bezoekcijfers van overheidsmedewerkers

Slot Zuylen bij nacht

en experts zijn laag. Dat is niet vreemd omdat beide Nachten niet zozeer op ingewijden waren gericht, maar op een minder ingevoerd publiek. Interessant in de uitslagen is dat overheid en experts samen met bezoekers wel een groot belang hechten aan dit soort bovengemeentelijke manifestaties rond buitenplaatsen (75%-83%). Opvallend is dat het percentage eigenaren met dezelfde mening (56%) fors lager is dan de andere doelgroepen van de enquête. Ook uit de interviews met de eigenaren blijkt dat zij niet per se groot belang hechten aan voortzetting van de formule. Wel zien ze het belang van het vertellen van een goed verhaal over buitenplaatsen aan een breed publiek; maar dan ook over wat erbij komt kijken om een buitenplaats in stand te houden.

Landschap Erfgoed Utrecht had gehoopt dat het succesvolle publieksbereik en de vele actieve buitenplaats-eigenaren het ook mogelijk zou maken om zonder grote bijdragen vanuit provincie en fondsen de Nacht van de Buitenplaats te kunnen voortzetten. Dit is helaas niet gelukt. Eigenaren blijven behoefte houden aan enige ondersteuning bij de programmering en gemeenten bleken geen subsidie te willen geven. Met name de landelijke fondsen wilden na twee edities niet verder financieren.

Zakelijk gezien is de Nacht van de Buitenplaats voor Landschap Erfgoed Utrecht een kostbaar project geweest voor circa 3000 bezoekers. Het is een onevenredige organisatiebelasting geweest die meer uitvoering met zich meebracht dan aanvankelijk was voorzien. Er is nu een alternatieve opzet bedacht voor continuïteit: in 2016 wordt de Nacht van de Buitenplaats gecombineerd met de Open Monumentendag. Via vouchers kunnen eigenaren enige inhoudelijke steun en wat geld krijgen voor de programmering. Landschap Erfgoed Utrecht verzorgt basale promotie in de provincie en administratieve en adviserende ondersteuning in de uitvoering.

Website

Volgens de geïnterviewde medewerker van Landschap Erfgoed Utrecht voldeed de website utrechtsebuitenplaatsen.nl de eerste jaren als nuttige informatiebron. Achteraf gezien was de site te aanbodgericht en te uitsluitend geconcentreerd op buitenplaatsen om meer succes te krijgen. Landschap Erfgoed Utrecht overweegt de informatie op deze website onder te brengen bij UtrechtAltijd.nl, dat een meer regulier (ook interactief) bezoek op de website heeft.

Ook zonder grotere campagne, zoals de afgelopen Uitvoeringsagenda die op zich goed heeft gewerkt, zouden de publieksactiviteiten voor buitenplaatsen onderdeel moeten zijn van het integrale erfgoedbeleid. Binnen het integrale erfgoedbeleid blijven de routes hun plaats houden en ook het werven en binden van vrijwilligers kan doorgaan.

E. KENNISONTWIKKELING

Ter versteviging van het maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak voor behoud door ontwikkeling van buitenplaatsen, hebben in 2012 de Provincies Utrecht, Gelderland en Overijssel gezamenlijk een onderzoek laten doen. Dit onderzoek, uitgevoerd door bureau Witteveen en Bos, betrof de baten en kosten van buitenplaatsen en het rendement van overheidssubsidies.

In het eindrapport *In stand houden loont! Economische betekenis van historische buitenplaatsen en landgoederen in de provincies Utrecht, Overijssel en Gelderland* (juli 2012) wordt op de vraag 'Wegen de baten op tegen de kosten?' volmondig ja geantwoord. Het saldo is namelijk positief; de kosten-batenratio van 2,5-4,4 is veel groter dan 1. Ter vergelijking; de meeste infrastructuurprojecten waarin het rijk investeert hebben een veel lagere ratio, vaak maar net boven de 1 (dit is de grens waarbij een investering loont).

Een andere uitkomst van het rapport was dat de baten die bij eigenaren terechtkomen in schril contrast staan met de onderhoudskosten die zij moeten maken voor de instandhouding. Dat betreft hoofdzakelijk de instandhouding van groen.

Hebben de uitkomsten van het rapport Witteveen+ Bos geholpen bij de uitvoering van de agenda?

Volgens de meeste geïnterviewden heeft het rapport wel invloed gehad. Een eyeopener was dat buitenplaatsen veel (ook economisch) effect sorteren op hun omgeving, maar dat ze daar zelf maar weinig voor terugzien. Met deze uitkomst werd het belang van buitenplaatsen concreet gemaakt. De berekening van het multipliereffect in dit rapport is weliswaar later op een nationaal monumentencongres omstreden geraakt, maar het principe dat buitenplaatsen wel geld opleveren voor hun omgeving maar zelf alle lasten moeten dragen, is overleefd. Dit kwantitatieve rapport werd ook met name van belang geacht voor een groter bewustzijn bij de 'hardere' partijen.

Niet voor alle netwerken rondom de buitenplaatsen had het rapport dezelfde werking. Zo omschrijft een provincieambtenaar het rapport als ondersteunend aan het bewustzijn dat er binnen de provincie al was. Volgens de geïnterviewde eigenaren maakte dit rapport voor het eerst expliciet duidelijk dat een investering op een buitenplaats een veelvoud oplevert van die investering, maar dat de opbrengsten niet terechtkomen bij de investeerder (de cirkel is niet rond). Daardoor stopt de investering ruim voordat het optimale resultaat behaald is. Een ander aspect dat volgens de eigenaren bij deze discussie nog te weinig aan bod gekomen is, is het vraagstuk van de randvoorwaarden bij openstelling van buitenplaatsen. Om groen en rood erfgoed in betaalbare goede staat te houden kan het 'gebruik' door publiek niet grenzeloos zijn. Een concreet voorbeeld hiervan is de aansprakelijkheid van eigenaren: hoe intensiever het gebruik van park en bos, hoe groter de kans op ongelukken door bijvoorbeeld vallende takken, hoe intensiever (en dus kostbaarder) het preventieve onderhoud van het groen moet zijn. Het vraagstuk van balans in lusten en lasten voor eigenaren speelt ook bij het actuele project Parkeconomie van de Utrechtse Heuvelrug: in hoeverre kunnen ondernemers buiten de buitenplaatsen de lasten van buitenplaatseigenaren meefinancieren? Ook hier moeten de genoemde aansprakelijkheidsrisico's voor eigenaren een rol spelen.

Verskillende geïnterviewden betreurden het dat een vervolgonderzoek naar de concrete praktijk in Utrecht niet is geslaagd. De geïnterviewde eigenaren adviseren alsnog vervolgonderzoek te laten doen naar de concrete praktijk. De voorzitter van het Platform Utrechtse Buitenplaatsen suggereert zo'n onderzoek onder auspiciën van het Platform te laten uitvoeren.

Er waren ook enkele kritische geluiden: voor de geïnterviewde directeur van Kasteel De Haar bood het rapport geen nieuw inzicht. De stelling dat de omgeving vaak meer profiteert van een voorziening dan de eigenaar zelf op wie vooral de lasten drukken, geldt voor meer voorzieningen. De directeur heeft niet de indruk dat het rapport veel invloed heeft gehad op een groter bewustzijn van het belang van buitenplaatsen.

Ook de geïnterviewde Adviseur Monumenten en Cultuurhistorie van de gemeente Utrechtse Heuvelrug stelde vast dat het rapport bij haar gemeente weinig effect heeft gehad. In dit geval was dat omdat hier de eigen buitenplaatsennota *Buitens op de Heuvelrug* (2012) de waarde van buitenplaatsen al voor het voetlicht had gebracht.

F. ORGANISATIE

Uitslagen enquête voor Uitvoeringsagenda

Doelgroep	Goed idee 4 jaar Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen? Ja	Dient de Provincie door te gaan met deze aandacht en middelen? Ja
Eigenaren	95%	100%
Overheid	93%	88%
Experts	96%	91%

Uitspraken van deelnemers aan de enquête

Aan het einde van de enquête hebben alle deelnemers de gelegenheid gekregen nog opmerkingen te plaatsen. Hieronder zijn deze uitspraken samengevat.

Onder de doelgroep eigenaren en beheerders van buitenplaatsen (30 reacties) waren verschillende pleidooien gericht op gemeenten: er is meer deskundigheid over buitenplaatsen nodig bij wethouders, raadsleden en ambtenaren. Zij moeten de buitenplaatsbiotopen meer opnemen in bestemmingsplannen.

Verder is een 'revolving fund'⁴ voor buitenplaatseigenaren voorgesteld, ten behoeve van financiering van voor-investeringen.

Verschillende eigenaren bepleitten meer mogelijkheden met erfpacht. Een voorstel was dat een commissie van wijzen een referentie erfpachtovereenkomst zou moeten opstellen. Aan zo'n overeenkomst zouden alle erfpachtgevers zich kunnen spiegelen en er zouden investeringen gedaan kunnen worden voor het behoud van de buitenplaats.

En vrijwilligers werven is belangrijk, maar hun professionalisering ook.

Ook werd specifieke aandacht gevraagd voor de versnippering van de buitenplaatsen langs de Vecht en het gebrek aan kennis van nieuwe eigenaren daar en van hun adviseurs.

Een enkeling vond de openstellingseis van de provincie wel erg ver gaan.

Verschillende deelnemers aan de enquête was het bestaan van de Uitvoeringsagenda en van onderdelen daarvan ontgaan. Sommigen gaven aan dat zij door tijdgebrek niet alles konden volgen. Toch waren er heel wat oproepen om het huidige beleid voort te zetten: "De Provincie is met alle initiatieven op goede weg! Maar er is ook nog lange weg te gaan..."

Bij de doelgroep overheid en door de overheid gefinancierde organisaties (17 reacties) zijn enkele pleidooien (van overheden die weinig tot geen buitenplaatsen hebben?) om voor buitenplaatsen geen specifiek beleid meer te voeren en juist meer aandacht te besteden aan categorieën monumenten, waaronder kerken.

Ook de volgende hartenkreet werd meegegeven: "Provincie, ga alsjeblieft door en doe er nog een tandje bij. Als u het niet doet, doet niemand het – als u het doet, volgen anderen."

Bij de doelgroep experts (9 reacties) waren diverse oproepen om meer aandacht te besteden aan historisch ruimtelijke verbanden tussen buitenplaatsen onderling, voor interprovinciale samenwerking en voor meer aandacht voor duurzame instandhouding van groen en rood cultureel erfgoed. Ook hier lopen de meningen uiteen over het wel of niet voortzetten van specifiek buitenplaatsenbeleid ("Er is meer erfgoed").

⁴ Dit is een fonds dat zichzelf moet aanvullen.

Bij de doelgroep bezoekers en vrijwilligers werden 62 opmerkingen achtergelaten. Hierbij zaten herhaalde blijken van steun aan (voortzetting van) de inzet van de provincie voor de buitenplaatsen. Er werden ook verschillende oproepen gedaan om zowel de informatievoorziening over buitenplaatsen te verbeteren (meer verwijzingen op algemene websites, zoals die van gemeenten) als de bewegwijzering ervan.

Grotere manifestaties als de Nacht van de Buitenplaats worden wisselend gewaardeerd: de een ervaart de media-aandacht en het leuke programma als positief, de ander vindt: "Houd op met die festivalisering van erfgoed; buitenplaatsen zijn al mooi van zichzelf."

Enkelen meldden dat ze best vrijwilliger zouden willen worden op een buitenplaats. En onder de deelnemers die al vrijwilliger waren gaf één zijn ervaring mee: "Als vrijwilliger ben ik één dag in de week werkzaam op een landgoed. Het geeft veel genoeg te werken in het bos, tuin en moestuin en daardoor mijn bijdrage te leveren om het landgoed in stand te houden."

Tot slot uit deze doelgroep nog een hartenkreet: "De buitenplaatsen en hun landgoederen, prachtige parken zijn voor mij het mooiste van deze provincie. Trots op Utrecht."

Wat is de waardering voor de organisatie van de Uitvoeringsagenda?

De provincie Utrecht heeft van 2012 tot en met 2015 via de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen geconcentreerd aandacht en middelen ingezet voor buitenplaatsen. Deze agenda vond vrijwel iedereen die de enquête heeft ingevuld een goed idee. Vrijwel hetzelfde aantal mensen vindt dat die aandacht en middelen van de provincie Utrecht voor buitenplaatsen moeten worden gecontinueerd, ook nu de agenda formeel is afgelopen. Ook alle geïnterviewden waarmee de organisatie van de Uitvoeringsagenda is besproken, zijn tevreden over de agenda. Bij STAMU wordt er bijvoorbeeld op gewezen dat er in vier jaar wat op te bouwen is, zoals de samenwerking tussen gemeenten.

Er zijn ook enkele kritische kanttekeningen. Zo constateerde de gesprekspartner bij Landschap Erfgoed Utrecht dat de Uitvoeringsagenda sterk via individuele organisaties liep en daarom wat versnipperd was. Zij miste soms het overzicht. Een programmaoverleg van alle betrokken partijen zou handig zijn bij zo'n omvangrijke Uitvoeringsagenda. En bij de start van de Uitvoeringsagenda hadden organisaties wellicht nog meer uitgedaagd mogen worden om gezamenlijk voorstellen te ontwikkelen voor de invulling van de agenda. Een weeffout in de Uitvoeringsagenda was het zelfstandig positioneren van het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU). Immers, de financiering van STAMU liep via Landschap Erfgoed Utrecht en bovendien was het steunpunt een samenwerkingsverband met MooiSticht. Verder had Landschap Erfgoed Utrecht bij het Platform Utrechtse Buitenplaatsen samen met STAMU een coördinerende rol toebedeeld gekregen. In de praktijk bleek de inhoudelijke kant van die rol soms moeilijk in te vullen, omdat de provincie zelf de regie over de Uitvoeringsagenda voerde.

Wat zou er moeten worden vastgehouden?

De geïnterviewde eigenaren concluderen in de terugblik dat met het momentum van het Jaar van de Historische Buitenplaats 2012 de agenda een goede invulling heeft gekregen. Er is het nodige bereikt. Nu is het de kunst dit vast te houden. Essentiële onderdelen van de Uitvoeringsagenda verdienen daarom voortzetting, met het Platform Utrechtse Buitenplaatsen als motor. Verder vinden deze eigenaren één aanspreekpunt bij de provincie Utrecht een goede zaak. De voorzitter van het Platform Utrechtse Buitenplaatsen benadrukt dat de provincie wel betrokken moet blijven, al was het maar om de rol die de provincie heeft als gebiedsregisseur – een rol die voor de buitenplaatsen van groot belang is.

Verschillende geïnterviewden noemen het fenomeen van een landgoed- of buitenplaatsconsulent als gewenst vervolg op de Uitvoeringsagenda. Nog los van duidelijke aanspreekpunten voor buitenplaatseigenaren bij de provincie, meldt het STAMU dat het Platform Utrechtse Buitenplaatsen pleitbezorger is van een landgoederenconsulent. Zo'n consulent zou vooral moeten zorgen voor een versnelling van procedures.

IV. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De doelen van de evaluatie zijn:

- a. Duurzame effecten traceren (effecten die de vier jaar van de UAHB overstijgen).
- b. Leermomenten vastleggen, in de rollen van provincie Utrecht en andere partijen die bij de UAHB zijn betrokken (wat werkte wel en waarom, en omgekeerd).
- c. Aanbevelingen voor de toekomst bepalen: welke inzet dient doorgang te vinden?

SAMENWERKING EN NETWERK

Oorspronkelijk doel:

Bijdragen aan een goede infrastructuur waarbinnen eigenaren, overheden, ondersteuning- en beheerorganisaties vanuit zowel het 'rood' als 'groen' elkaar spreken, samen optrekken, strategische verbindingen leggen en kennis en ervaring uitwisselen.

Platform Utrechtse Buitenplaatsen (PUB)

Conclusies:

Het PUB is een duurzaam succes van de Uitvoeringsagenda. De door de provincie Utrecht gewenste infrastructuur is er tot tevredenheid van alle deelnemers gekomen. Ook nu de initiatiefnemer, de provincie Utrecht, op haar eigen verzoek de leiding heeft overgedragen aan een (ambitieuze) onafhankelijk voorzitter is er breed vertrouwen dat het PUB een motor blijft van het buitenplaatsbeleid, en van de monitoring van de uitvoering ervan. Het PUB heeft, mede dankzij de door haar georganiseerde symposia, ook bijgedragen aan een groter bewustzijn van het belang van buitenplaatsen in de provincie Utrecht. Meer partijen zijn zich ervan bewust wat er nodig is om buitenplaatsen beter te exploiteren. Het nevenproduct van de PUB, de netwerkbijeenkomsten voor gemeentebestuurders, georganiseerd door STAMU heeft mede geleid tot meer kennis(deling) van buitenplaatsenvraagstukken en -oplossingen.

Aanbevelingen:

- PUB en STAMU: zorg voor voldoende kennis bij alle Utrechtse gemeenten over buitenplaatsen.
- Provincie Utrecht: blijf deelnemer aan het PUB. Immers, de provincie is een onmisbare partij voor buitenplaatsen.
- PUB: maak ook institutionele eigenaren deelnemer. Om zo ook de andere helft van de buitenplaatseigenaren te bereiken die zich de afgelopen periode buiten beeld heeft gehouden. Besteed extra aandacht aan rentmeesters; deze categorie staat verder af van het PUB dan particuliere eigenaren.
- PUB: breid het aantal deelnemende gemeenten uit, op zijn minst naar alle gemeenten met buitenplaatsen.
- STAMU: stel de netwerkbijeenkomsten voor gemeentebestuurders ook open voor eigenaren, om zo het gesprek op lokaal/regionaal niveau vorm te geven.

De symposia

Conclusies:

De jaarlijkse symposia van het PUB hebben naam gemaakt in actueel relevante kennisontwikkeling rond buitenplaatsen voor eigenaren, overheden en experts. Het toegenomen bewustzijn van de problematiek rond buitenplaatsen en de te onderscheiden posities van eigenaren en overheden daarin is mede een verdienste van de symposia. Al met al zijn de symposia een duurzaam succes van de Uitvoeringsagenda.

Aanbevelingen:

- PUB: er is voldoende draagvlak om de symposia voort te zetten.
- PUB: betrek ook andere buitenplaatsprovincies bij de symposia. Zo krijgt de inhoud een landelijk bereik (en komt er dus ook meer feedback vanuit andere invalshoeken).
- PUB: blijf kieskeurig in de inhoudelijke agendering van de symposia om de goede kwaliteit en het bereik vast te houden.

Het interne buitenplaatsenteam van de provincie Utrecht

Conclusies:

Volgens de meeste betrokken ambtenaren heeft het tijdelijke interne buitenplaatsenteam binnen de provincie Utrecht gezorgd voor meer wederzijdse kennis van de (bij buitenplaatsen betrokken) vakgebieden en hun onderlinge standpunten. Het interne buitenplaatsenteam heeft een duurzame basis gelegd voor betere interne afstemming rond buitenplaatsen, aldus het team Gemeentelijke Ruimtelijke Ontwikkelingen (GRO) binnen de provincie Utrecht, die de leiding heeft in het beoordelen van aanvragen in het kader van de Wet Ruimtelijke Ordening. De basis hiervoor is het in 2013 toegevoegde artikel over Behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen in de Provinciale Ruimtelijke Verordening. De huidige 'snelkookpansessies' die team GRO rond buitenplaatsen organiseert, zijn een rechtstreeks gevolg van het werk van het interne buitenplaatsenteam. Een ander duurzaam effect is dat de provincie Utrecht nu meer met één mond praat over buitenplaatsen, waardoor eigenaren niet meer worden geconfronteerd met toezeggingen van één afdeling die de andere niet kan waarmaken.

Aanbeveling:

- Provincie Utrecht: zorg bij personeelwisselingen voor een goede kennisoverdracht met betrekking tot buitenplaatsen.

RUIMTELIJKE KWALITEIT

Oorspronkelijk doel:

In een omgeving waarin steeds meer aandacht is voor erfgoed als kwaliteitselement in de ruimtelijke ontwikkelingen, eraan bijdragen dat de cultuurhistorische waarden van buitenplaatsen serieus worden meegewogen in de ruimtelijke ordening. Om zo structuren van de provinciale buitenplaatszones beter te beschermen.

Provinciale regelgeving

Conclusies:

De opname van een speciaal artikel in de Provinciale Ruimtelijke Verordening over behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen is belangrijk gebleken voor de uitvoering van het buitenplaatsenbeleid in de Uitvoeringsagenda. Of zoals een van de gesprekspartners het treffend omschreef: "Het ruimtelijk orderingsbeleid van de provincie Utrecht is veranderd van een 'nee, tenzij' naar een 'ja, mits'." Deze zin weerspiegelt de

ruimte die is ontstaan voor plannen van eigenaren om hun buitenplaatsen beter te kunnen exploiteren, ook tot nut van het algemeen belang. Dit is een duurzaam succes van de Uitvoeringsagenda, ook in alle toekomstige discussies over ontwikkelingen op buitenplaatsen. Behoud door ontwikkeling zet de deur wat meer open, maar de afwegingen op zoveel betrokken beleidsgebieden blijven lastig.

Leidraad Behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen en de buitenplaatsbiotopen

Conclusies:

Zowel de Leidraad Behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen als de Utrechtse Buitenplaatsbiotoop zijn concrete duurzame resultaten van de Uitvoeringsagenda. Toch worden ze niet even breed en positief gewaardeerd door de betrokken partijen: de Leidraad loopt wat achter op de Utrechtse Buitenplaatsbiotoop. De reden hiervoor is dat de eigenaren andere verwachtingen hadden over een leidraad/handreiking dan de provincie kon waarmaken. Goed verwachtingsmanagement is hierbij een leermoment voor de provincie geweest. Hoewel de waardering voor beide instrumenten wat verschillend is (eigenaren vinden de Leidraad teveel een tekentafelinstrument met te veel aandacht voor privéfinanciën) blijkt toch uit de digitale enquête dat het gebruik ervan ongeveer gelijk is. Omdat beide instrumenten echter nog maar relatief kort bestaan, moet er nog gewerkt worden aan een grotere bekendheid, zeker in gemeenten met weinig buitenplaatsen. Het duurzaam succes van beide instrumenten komt ook mooi naar voren in de constatering van een medewerker van het GRO-team: “Het komt nog maar weinig voor dat een buitenplaatseigenaar een planologische aanvraag indient die gespeend is van essentiële kennis van het betreffende overheidsbeleid.”

Inhoudelijk voortbouwend op *Tastbare Tijd, cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, heeft de provincie met de publicatie *De Utrechtse Buitenplaatsbiotoop* de cultuurhistorische waarden van haar buitenplaatszones goed in kaart gebracht. Ze dienen als ijkpunten voor behoud door ontwikkeling, ook in de toekomst. Door vanaf het allereerste begin de eigenaren inhoudelijk te betrekken, was er veel draagvlak voor dit instrument. De beschrijving van de buitenplaatsbiotopen heeft ook veel bijgedragen aan een beter bewustzijn van het belang van buitenplaatsen.

Aanbevelingen:

- Provincie Utrecht: geef extern betrokkenen direct vanaf de start van een project duidelijkheid over wat zij van het project mogen verwachten en wat niet. Zoals een provinciedewerker het terecht zei: “Scheep niet te grote verwachtingen, maar ook niet te weinig”.
- Provincie Utrecht en PUB: blijf bekendheid geven aan beide instrumenten.
- Provincie Utrecht, STAMU en PUB: stimuleer dat de buitenplaatsbiotopen een vaste plaats krijgen in gemeentelijke bestemmingsplannen en de cultuurhistorische waardenkaarten (waar de provincie al een subsidie-regeling voor heeft).
- Provincie Utrecht, PUB en gemeenten: het discours tussen eigenaren, gemeenten en provincie is de afgelopen vier jaar goed opgang gekomen. Nu wordt nu tijd om ook de omgeving bij het nieuwe buitenplaatsenbeleid te betrekken. Dit om te voorkomen dat behoud door ontwikkeling in concrete gevallen vastloopt door tegenstand uit de omgeving.

RESTAURATIE EN BEHOUD

Oorspronkelijk doel:

Buitenplaatsen beheren en behouden is kostbaar en complex. Vanuit een provinciaal belang bij dit erfgoed worden eigenaren en beheerders hierin ondersteund.

Parelfonds

Conclusies:

De provincie Utrecht heeft de afgelopen jaren fors geïnvesteerd in het behoud van buitenplaatsen via restauratiesubsidies van het Parelfonds. De aanpak van de subsidietoekenning is uniek geweest, met de voorgesprekken met eigenaren, de vaststelling van maximum subsidiebedragen, de flattering daarvan door Provinciale Staten en de formele aanvraag daaropvolgend. De medewerkers die bij de aanpak betrokken waren, konden goed uit de voeten met de subsidiocriteria. Ook de eigenaren waren tevreden. Hoeveel beter kan een overheid nog communiceren met zijn burgers als met deze aanpak en met zoveel resultaat? Toch heeft de provincie ervoor gekozen – ook met het oog op mogelijke bezwaarschriften – om een formele subsidieregeling in het leven te roepen voor de restauratiesubsidies. De voorgesprekken met eigenaren worden vrijblijvend.

De Erfgoedmonitor heeft zich met haar 'harde' geobjectiveerde gegevens bewezen als nuttig hulpmiddel voor een subsidiocriterium. Ook vanaf 2016 zal de provincie de matige of slechte staat van rijksmonumenten blijven gebruiken als subsidiocriterium.

Uit de digitale enquête, waarin eigenaren werd gevraagd naar hun begrote restauratiekosten voor de komende jaren, komt een bedrag van circa € 2.680.000 naar voren.

Aanbeveling:

- Provincie Utrecht: houd de unieke aanpak van het Parelfonds, die zo breed wordt gewaardeerd, zoveel mogelijk in stand bij de nieuwe subsidieregeling. Onder andere om te voorkomen dat buitenplaatseigenaren onnodig financiële risico's gaan lopen. Ongewenst gevolg is dat eigenaren geen aanvragen meer doen, waardoor de achterstand in restauratie weer zal oplopen.

Groenbeheer

Conclusies:

Dankzij financiële ondersteuning van provincie Utrecht is er ter ondersteuning van de buitenplaatsen een groenbeheergroep met vrijwilligers opgericht onder leiding van een professionele tuinbaas in dienst van Landschap Erfgoed Utrecht. Deze ondersteuning is breed gewaardeerd. Het duurzame effect zal moeten blijken nu de startsubsidie van provincie Utrecht is afgelopen en Landschap Erfgoed Utrecht deze dienstverlening tegen markttarieven aanbiedt aan eigenaren.

Verder heeft Landschap Erfgoed Utrecht via het Project Groene Vingers onderzoek gedaan bij vijftien groenbeheergroepen op buitenplaatsen die onder leiding van eigen personeel staan. Dat heeft begin 2016 tot de publicatie 'Extra handen voor uw historische tuin, hoe pakt u dat aan?' geleid; een stappenplan en aandachtspunten bij het oprichten van een vrijwilligersgroep voor historische tuinen. In het algemeen is het bewustzijn van het belang van historische groen de afgelopen jaren toegenomen.

Aanbevelingen:

- PUB, provincie Utrecht en Landschap Erfgoed Utrecht: blijf aandacht geven aan het belang van historisch groen. Bevorder gezamenlijk deskundigheidsbevordering op dat gebied, in samenwerking met landelijke partijen als de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Prins Bernhard Cultuurfonds.
- PUB, provincie Utrecht en gemeenten: groenbeheer is een kostbare zaak. Volgens het rapport *In stand houden loont!* uit 2012 bedragen deze kosten driekwart van alle kosten van buitenplaatsen. Complicerend feit is dat er voor groen meestal geen verdienmodel is. Juist daarom is een pleidooi bij het Rijk voor verruiming van de middelen van de huidige BRIM specifiek voor groen op zijn plaats.

PUBLIEKSBEREIK

Oorspronkelijk doel:

Slechts een relatief klein publiek is bekend met het begrip buitenplaats en met hun landschappelijke en historische waarden. Voor een goede toekomst van buitenplaatsen is het van belang draagvlak te creëren bij een zo groot mogelijk publiek;

Beleefbaar maken buitenplaatsenzone Amersfoortseweg: stichting Wegh der Weegen

Conclusies:

Mede gestimuleerd en gesubsidieerd door de provincie Utrecht is het bewonersproject Wegh der Weegen van de grond gekomen. Dit project wil de bijzondere geschiedenis van de Amersfoortseweg tussen Amersfoort en Utrecht tot de hedendaagse verbeelding laten spreken. In 2013 heeft de provincie het eigenaarschap van het project formeel overgedragen aan de stichting Wegh der Weegen.

De vrijwilligers die de stichting dragen hebben interessante resultaten bereikt: een goed bijgehouden en informatieve website, een boekje, een fietsroute, een educatieproject en een programmering voor de Open Monumentendagen in 2013 en 2014. De stichting zal de komende tijd een dialoog aangaan met alle betrokkenen bij de weg om een toekomstvisie op te stellen die overheden richting geeft hoe om te gaan met deze weg. Juist aan zo'n kader en verbondenheid ontbrak het tot nu toe, waardoor de weg geherprofileerd kon worden zonder veel zichtbaar verband met het verleden.

Voor de provincie is dit burgerparticipatieproject een pilot geweest. Enkele belangrijke leermomenten van de projectleider waren: het doel van de initiërende overheid moet kraakhelder zijn, de samenstelling van het team van vrijwilligers vereist zorgvuldigheid met aandacht voor de onderlinge chemie, de kwaliteit van de projecten wordt bepaald door de vrijwilligers en de overheid moet het project los durven laten.

Aanbeveling:

- Provincie Utrecht en Stichting: een wederzijds goed verwachtingsmanagement is cruciaal voor de samenwerking. Daarbij is het goed te bedenken dat de belangen van de provincie kunnen wisselen (afhankelijk van het Coalitieakkoord) en dat verschillende afdelingen een eigen belang kunnen zien in de activiteiten van de stichting. Dat de provincie ooit het project is gestart mag geen garantie zijn voor de stichting dat de provincie continu dezelfde belangen heeft.

Samenwerkende Utrechtse kasteelmusea

Conclusies:

Vooral mogelijk gemaakt door de provincie Utrecht werken nu binnen een aparte stichting vijf Utrechtse kasteelmusea samen op het gebied van marketing. De afgelopen anderhalf jaar zijn hierin de eerste stappen gezet in de vorm van benchmarking, continu bezoekersonderzoek, ruimere openingstijden en verhoogde entreprijzen. De basis voor duurzame effecten is er, zij het nog broos.

Aanbevelingen:

- Provincie Utrecht: houd een meerjarenperspectief voor ogen bij de professionalisering van de kasteelmusea; veranderingen kosten tijd.
- Provincie en gemeenten: belast de kleine kasteelmusea niet met verzoeken om aan allerlei projecten deel te nemen die niet bijdragen aan het vergroten van publieksbereik c.q. het verhogen van eigen inkomsten. Dit vanwege de zeer kleine beschikbare capaciteit.
- Kasteelmusea en betrokken overheden: naast gezamenlijke marketing is er ook meer aandacht en middelen nodig voor individuele marketing.

sKBL

Conclusies:

De sKBL heeft zich ingezet voor een grotere bekendheid van kastelen, buitenplaatsen en landgoederen, ook binnen de provincie Utrecht. Een ontsluiting van de Utrechtse buitenplaatsen op meerdere functies moet hieraan bijdragen. Inmiddels zijn 21 Utrechtse organisaties en bedrijven lid van de sKBL geworden. Verder heeft de sKBL Utrechtse kasteelmusea kennis en ervaring laten delen met kasteelmusea buiten de provincie. Als vervolg hierop werkt de sKBL nauw samen met het NBTC en de 'buitenplaatsrijkste' provincies, voor internationale promotie van dit erfgoed.

KENNISONTWIKKELING**Conclusies:**

Het rapport *In stand houden loont!* van Witteveen en Bos uit 2012 heeft volgens de meeste geïnterviewden wel een belangrijk effect gehad: het was voor velen een eyeopener. Ook werd er hardop gerekend in rendementsberekeningen over buitenplaatsen, zoals dat ook in andere sectoren gebruikelijk is. In dit rapport komt duidelijk naar voren dat een eigenaar onevenredig veel voor de lasten opdraait, in vergelijking tot de maatschappelijke baten. Overigens is niet iedereen hiervan onder de indruk.

Het expliciet gemaakte inzicht van deze scheefstand is meegenomen bij het opstellen van het Utrechtse buitenplaatsenbeleid van 2012-2015, met als kern de toevoeging van een artikel 'Behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen' in de Provinciale Ruimtelijke Verordening in 2013.

Verschillende geïnterviewden betreuren het dat er geen goed vervolg op dit algemene rapport is gekomen. Desgevraagd bleek echter dat er geen goede vervolgvraag kon worden geformuleerd. De vraag is of een grootschalig onderzoek voor bijvoorbeeld Utrecht zin heeft. In plaats van nog preciezer te willen weten hoe groot de scheefstand is, is het wellicht zinvoller te experimenteren met voor deze branche nieuwe verdienmodellen, eventueel aangevuld met extra onderzoek.

Aanbevelingen:

- PUB: als het om het vraagstuk lusten en lasten gaat: ontwikkel nieuwe verdienmodellen of nieuwe financieringsconstructies in samenwerking met overheden.
- Provincie Utrecht: maak eventueel benodigd onderzoek bij het vorige punt mogelijk.
- SKBL: zorg voor landelijke afstemming bij dit onderwerp.

ORGANISATIE

Conclusies:

Er is een grote mate van tevredenheid over de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen 2012-2015. Velen vinden dat deze geconcentreerde aandacht door moet gaan. Maar er zijn ook gesprekspartners die een voortzetting in deze vorm niet nodig vinden: laat het buitenplaatsenbeleid onderdeel zijn van het erfgoedbeleid. Zeker als het om publieksbereik gaat.

De enige kritische kanttekeningen betreffende organisatorische zaken waren:

- Landschap Erfgoed Utrecht miste de dwarsverbanden tussen wat individuele organisaties binnen de Uitvoeringsagenda deden.
- De zelfstandige positionering van het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU) in de Uitvoeringsagenda werd als lastig ervaren.
- Ook de coördinerrol van Landschap Erfgoed Utrecht bij het PUB was in de praktijk soms lastig, omdat de provincie in de beginjaren zelf de regie voerde over het PUB.

Hoe zijn de duurzame effecten van de Uitvoeringsagenda te behouden? Allereerst via de voortzetting van het PUB – daar is iedereen het wel over eens, inclusief het PUB zelf. Verder blijft het belangrijk om duidelijke aanspreekpunten bij de provincie te hebben. Het GRO-team is al coördinator van planologische aanvragen van onder andere buitenplaatsen. Daarnaast lijkt een aanspreekpunt voor buitenplaatsen bij de afdeling Cultuur en Erfgoed een zinvol vervolg.

Verschillende geïnterviewden wijzen op het fenomeen van een landgoed- of buitenplaatsconsulent als gewenst vervolg op de Uitvoeringsagenda. Nog los van duidelijke aanspreekpunten voor buitenplaatseigenaren bij de provincie meldt het STAMU dat het PUB ook pleitbezorger is van een landgoederenconsulent. Zo'n consulent zou dan vooral moeten zorgen voor een versnelling van procedures. Een provincie-medewerker ziet ook een rol voor het uitdragen van en het werken met de Leidraad.

Aanbevelingen:

- Provincie Utrecht: beschouw de Uitvoeringsagenda als een fase in een langetermijnontwikkeling; een perspectief dat bij uitstek bij deze sector hoort.
- PUB: maak helder wat de meerwaarde is van een landgoederenconsulent in relatie tot de huidige actoren in het buitenplaatsenbeleid (binnen en buiten de provincie).
- Provincie Utrecht: maak meer verbindingen van buitenplaatsen met andere thema's, zoals duurzaamheid.
- Provincie Utrecht, gemeenten, eigenaren: het publiek mag zich meer bewust worden van de investering die nodig is om buitenplaatsen in stand te houden (en mag dus zelf ook zorgvuldig omgaan met het 'groene erfgoed').
- Provincie Utrecht: evalueer de convenanten rond buitenplaatsen.

Tot slot: Is al met al een betere exploitatie van buitenplaatsen na vier jaar Uitvoeringsagenda wat meer in zicht gekomen?

Het laatste woord is aan de eigenaren. Volgens hen zijn er stappen in de goede richting gezet: er is meer ruimte voor een betere exploitatie, waardoor een groot publiek kan blijven genieten van het gebouwde en groene erfgoed dat buitenplaatsen te bieden hebben. Die stappen vergen echter wel onderhoud in kennis van zaken, het vasthouden van maatwerk en goede afstemming bij overheden.

BIJLAGEN

BIJLAGE A:

LIJST VAN PROJECTEN UIT DE UITVOERINGSAGENDA HISTORISCHE BUITENPLAATSEN 2012-2015

SAMENWERKEN EN NETWERK

1. Formatie Platform Utrechtse Buitenplaatsen (2011)

In het Platform werken de belangrijkste spelers samen op het gebied van buitenplaatsen in de provincie. Het Platform stelde in 2014 aan de hand van beleidsaanbevelingen een inhoudelijk programma op voor de Uitvoeringsagenda 2015 en wierf hiervoor aanvullende fondsen.

2. Organisatie Symposium Buitenplaatsen (2012-2015)

Jaarlijks is er een symposium georganiseerd op diverse buitenplaatslocaties met circa 120 deelnemers. Elk jaar stond een ander thema centraal. De expertmeeting Ontwikkeling economische dragers, die in de Uitvoeringsagenda wordt genoemd, was onderdeel van het symposium in 2012.

Symposium 2013

3. Provinciaal informeel B-team (2012-2015)

Een informeel samenkomen van provinciale beleidsmedewerkers op diverse beleidsterreinen, waarin case-studies werden gedaan, adviezen werden gedeeld over de Leidraad- en het biotopenproject en een methodiek ('de snelkookpansessies') werd ontwikkeld om snel met de juiste mensen aan tafel te komen bij planvorming op buitenplaatsen.

4. Deelname provincie en steuninstelling aan RCE Platform Landgoederen en Buitenplaatsen (2013-2015)

RCE begon – naar aanleiding van de aanbevelingen van de Stichting Landelijk Themajaar – in 2013 met de organisatie van twee bijeenkomsten per jaar. Beide bijeenkomsten waren gericht op buitenplaatsproblematiek.

RUIMTELIJKE KWALITEIT EN ONTWIKKELING

5. Pilot Buitenplaatsbiotoop Laagte van Pijnenburg (2011)

In samenwerking met de eigenaren, beheerders en gemeenten van buitenplaatsen is er als pilot een ruimtelijke buitenplaatsanalyse ontwikkeld voor de Laagte van Pijnenburg. Op basis van de ervaringen met deze pilot zijn in 2012 ook biotopen ontwikkeld voor de Stichtse Lustwarande en de Vechtstreek; beide buitenplaatszones met grote ontwikkelings-, recreatie- en mobiliteitsdruk.

6. Buitenplaatsbiotoop Stichtse Lustwarande en Vechtstreek (2012)

Door het analyseren van buitenplaatsen in hun ruimtelijke context worden de ruimtelijke waarden en invloedzones van buitenplaatsen expliciet benoemd. Deze analyses worden ontwikkeld in het verlengde van de cultuurhistorische inbreng van buitenplaatsen in de nieuwe Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) en bieden cultuurhistorische bouwstenen voor gemeenten en eigenaren bij ruimtelijke ontwikkelingen op en rondom buitenplaatsen. Waar de PRS sturend is voor ruimtelijke ordeningsplannen en bestemmingsplannen, daar vormt de analyse van buitenplaatswaarden in brede ruimtelijke context (buitenplaatsbiotopen) vooral een waardevolle aanvullende inspiratie- en kennisbron voor behoud door goede dynamische ontwikkeling, zowel in het rood als in het groen. Het biedt gemeenten handvatten voor de vertaling van cultuurhistorische waarden en het dynamische karakter van buitenplaatsen in gemeentelijke bestemmingsplannen en beeldkwaliteitplannen.

7. Uitwerking buitenplaatsen Lustwarande als businesscase in PRS (2011)

Bij nader inzien zijn er vier businesscases gebruikt bij de ontwikkeling van de Leidraad. Dit waren: Zuylestein, Sterrenschans, Ewijckshoeve en Beerschoten⁵. Deze laatste bleek in planvorming niet voldoende ver te zijn en is weer van de lijst gehaald.

8. Expertmeeting ontwikkeling economische dragers voor buitenplaatsen (2012)

Dit project is uitgewerkt in een van de werkbijeenkomsten in 2012.

9. Participatie in planvorming gebiedsontwikkeling Laagte van Pijnenburg (omgeving Paleis Soestdijk) (2012)

In het voorontwerp van de PRS vormt de integrale gebiedsontwikkeling rondom Paleis Soestdijk een belangrijke opgave, ook vanuit het oogpunt van cultuurhistorie. De sector Cultureel Erfgoed participeert in de nadere planontwikkeling.

10. Ontwikkeling handreiking behoud door ontwikkeling buitenplaatsen (2012-2014)

Het provinciaal beleid voor de historische buitenplaatsen is het veiligstellen én ruimte bieden voor ontwikkeling van een bijzondere opgave. Via businesscases wordt onderzocht welke mogelijkheden buitenplaatsen hebben om inkomsten te werven, welke planologische speelruimte er is en welke voorwaarden daarbij gelden. Op basis van deze informatie wordt een handreiking gemaakt, rond de centrale vraag: 'hoe kan er vanuit verschillende provinciale beleidsterreinen worden samengewerkt om zo het voortbestaan en beheer van buitenplaatsen zo goed mogelijk te faciliteren?' Zowel het Platform Utrechtse Buitenplaatsen als het provinciale Buitenplaatsen team zijn betrokken bij de totstandkoming van het onderzoek en handreiking.

11. Negen buitenplaatsbiotopen (2012-2014)

De Utrechtse Buitenplaatsbiotoop is een uitwerking van de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, de Provinciale Verordening en de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen. Met de Buitenplaatsbiotoop creëert de

⁵ Eigendom van Het Utrechts Landschap

provincie handvatten voor zichzelf en haar partners voor de verankering van de cultuurhistorie in beleid en planvorming. In 2015 is onderzoek gedaan aan de hand waarvan nog twee buitenplaatszones zijn toegevoegd aan de PRS.

12. Trekkerschap Buitenplaatsen in Ruimtelijke Agenda's Gemeenten (2014)

In buitenplaatsgemeenten komt het onderwerp buitenplaatsen met regelmaat voor in de zogeheten Ruimtelijke Agenda's Gemeenten (RAG). Diverse provincieambtenaren zullen vanaf 2014 optreden als trekker van dit agendaonderwerp.

13. Communicatietraject gemeenten Leidraad behoud door ontwikkeling op historische buitenplaatsen en De Utrechtse Buitenplaatsbiotoop (2014)

Vanaf 2014 hebben LEU- en STAMU-medewerkers bijeenkomsten belegd met gemeenteambtenaren, om samen aan de hand van casestudies het gebruik van de Leidraad en de Biotopen te bevorderen.

RESTAURATIE EN BEHOUD

14. Vaststellen subsidiekaders Parelfonds Utrecht (2012-2015)

In de periode 2012-2015 was hiervoor jaarlijks gemiddeld 2,3 miljoen euro beschikbaar via het fonds Erfgoedparels. De subsidie zal worden ingezet voor het herstel van het historische 'rood' (hoofgebouw), 'groen' (laanstructuren, zichtlijnen, etc.) en het historisch 'oranje' (aan de buitenplaats gerelateerde koetshuizen, oranjerieën, bruggen, bordessen, trappen, etc.). De selectie zal plaatsvinden op basis van een monitoringsysteem met behoefteteraming. Op basis van de Erfgoedmonitor historische buitenplaatsen en de beleidsmatige criteria uit de Cultuurnota is in 2014 subsidie verstrekt uit het fonds Erfgoedparels.

15. Ontwikkeling aanbod advies en ondersteuning groenbeheer buitenplaatsen (2012-2015)

LEU heeft in 2012 met behulp van een ontwikkelsubsidie een onderhoudsploeg buitenplaatsen opgestart. Hiervoor zijn een auto en materialen aangeschaft en zijn er vrijwilligers opgeleid. In 2013 werd nog een klein bedrag voor cursussen van vrijwilligers beschikbaar gesteld. Voor 2014 is deze onderhoudsploeg verzorgd vanuit de basissubsidie.

16. Groene Vingers (2014-2015)

Dit betreft een nieuwe aanpak voor de ondersteuning van bestaande (en nog nieuw op te zetten) vrijwilligersploegen in de historische tuinen per buitenplaats. Samen met het Gilde van Tuinbazen, het Prins Bernhard Fonds en de eigenaren zullen bestaande groepen worden ondersteund en nieuwe groepen worden opgezet. Deze groepen zijn ook in staat het specialistisch onderhoud uit te voeren voor herstel of beheer van een historische tuin.

17. Aanschaf collectie De Haar (2013)

De provincie heeft in 2012 een bijdrage geleverd aan de aankoop van de interieurcollectie van kasteel De Haar door Stichting Kasteel De Haar. Dit bezit, verworven in samenwerking met tal van maatschappelijke instellingen en alle betrokken overheden, heeft de positie van kasteel De Haar versterkt.

PUBLIEKSBEREIK

18. Ontwikkeling webportal Utrechtse Buitenplaatsen (2011)

De website is op 1 mei 2012 online gegaan. De officiële publieksopening werd op 28 juni verricht door gedeputeerde Mariette Pennarts, tijdens de Bijeenkomst van het Platform Utrechtse Buitenplaatsen. Hierbij werden ook

de eerste bezoekerscijfers gepresenteerd: 3500 bezoekers in mei en juni 2012. De combinatie van laagdrempelige recreatieve en toeristische tips met cultuurhistorische kennis en achtergrondinformatie is goed ontvangen. LEU gaat vanaf 2013 door met het actueel houden en het bijhouden van sociale media.

19. Coördinatie en communicatieprogramma publieksactiviteiten in het kader van het jaar van de Historische Buitenplaats 2012 (2012)

Activiteiten:

- Boerderijstichting Utrecht en LEU hebben tot Boerderij van het Jaar 2012 twee landgoedboerderijen gekozen die tot het landgoed Linschoten horen.
- ZIMIHC heeft met medewerking van LEU een vlaggenwedstrijd georganiseerd, met als resultaat de tentoonstelling Vlaggen voor Beerschoten op Beerschoten.
- De gemeente Zeist organiseerde in de herfstvakantie met LEU een Kidsnacht, als vervolg op De Nacht van de Utrechtse Buitenplaatsen.
- De gemeente Utrechtse Heuvelrug organiseerde een Buitenplaatsenweekend in oktober 2012.
- LEU heeft meegewerkt aan de Eyckenstein-landgoeddag op 9 juni.
- LEU heeft meegedacht over de invulling van een landelijk symposium en de Juichwilg – een wisselprijs – van Landschapsbeheer Nederland. De Juichwilg wordt dit jaar uitgereikt aan de Nederlandse gemeente met het beste buitenplaatsen- en landgoederenbeleid. De gemeente Utrecht werd door LEU genomineerd vanwege haar Toekomstvisie Landgoederen Amelisweerd en Rhijnauwen.
- LEU heeft met RTV Utrecht meegedacht over presentatoren voor de tv-serie Utrecht Buiten van RTV Utrecht.
- Voor de Open Monumenten Dag (OMD) heeft LEU samen met ZIMIHC, en in overleg met de OMD-comités en historische verenigingen, een programma-aanbod gemaakt: een sprekerslijst rond het thema Groen van Toen (LEU) en theater rond het thema Huwelijksdiner (ZIMIHC). Op zes buitenplaatsen is de theatervoorstelling gedaan, er waren lezingen op vier buitenplaatsen.
- Er zijn zakjes stinzenzaad verspreid met oproep om Utrechtse Buitenplaatsen te bezoeken.

De digitale ontsluiting van cultuurhistorische en toeristische activiteiten en de agenda op de website www.utrechtsebuitenplaatsen.nl kende een goede start. De agenda verwijst naar veel activiteiten in het kader van het jaar van de Buitenplaatsen met een heel divers karakter: van de open tuindag op Hindersteyn tot de tentoonstelling Keizerlijk Groen op huis Doorn en het theaterstuk De laatste Huydecoper in Maarssen.

Hoogtepunt van de publieksactiviteiten in 2012 was De Nacht van de Utrechtse Buitenplaats. Het was de eerste keer dat de nacht werd georganiseerd en het was een groot succes. In de nacht van 22 september waren er 31 activiteiten op 26 buitenplaatsen. Daarnaast waren er tientallen buitenplaatsen verlicht langs de route in gemeenten Zeist en Stichtse Vecht. Meer dan 2900 bezoekers zorgden ervoor dat tussen 19.00 en 23.00 uur bijna alle activiteiten volledig waren uitverkocht. Met flikkerende rode 'Nacht van de Buitenplaats-lampjes' op hun revers rouleerden de bezoekers tussen verschillende Utrechtse buitenplaatsen in Baarn, Bunnik, De Bilt, Stichtse Vecht, Utrecht en Zeist. In stal, koetshuis of salonkamer, in tuin of per boot konden deelnemers genieten van theaterstukjes, muziek, dans, diner, wandelingen, boottochten, vertellingen, een wijnproeverij of exposities. De verlichting vanuit de huizen, de kaarsvlammetjes, fakkels en vuurkorven in de tuinen en ook de lichtkunstwerken van Michiel Huijsman zorgden voor een bijzonder en sprookjesachtig decor. De bezoekers konden op de website www.nachtvandeBuitenplaats.nl uitgebreid het programma en de routes bekijken en zich direct aanmelden. De Nacht van de Buitenplaats vond ook plaats in 2014 en zal wederom plaatsvinden in 2016.

20. Hosting/actualisering webportal Utrechtse Buitenplaatsen (2012)

In mei 2012 ging de webportal Utrechtse Buitenplaatsen van start. De hosting en webredactie van deze webportal is gefinancierd vanuit de basissubsidie LEU. Doel van de portal was: informatie en kennis over Utrechtse Historische Buitenplaatsen toegankelijk maken voor grote publiek, toegankelijkheid stimuleren en bekendheid vergroten van de activiteiten voor publiek in en om de historische buitenplaatsen. In 2015 zal Utrechtse Buitenplaatsen wel als url blijven bestaan, maar zal de portal verder worden geïntegreerd in UtrechtAltijd.nl.

21. Gastheerschap landelijke opening/media-event jaar van de Historische Buitenplaats (2012)

Een goede start van het Landelijk Publieksjaar 2012 is gemaakt op de Landelijke Opening op kasteel Amerongen. Sprekers waren de commissaris van de Koningin en de gedeputeerde van de provincie Utrecht voor Erfgoed, waarbij de laatste een boek over de buitenplaats in ontvangst nam. Ook werd deze opening aangegrepen om de app over Kasteel Amerongen van Het Utrechts Archief te presenteren. Verder zijn er nog drie apps ontwikkeld over de buitenplaatsen Slot Zuylen, Huis Doorn en Kasteel De Haar.

**Utrechtse
buitenplaatsen**

Wie een bezoek brengt aan de Utrechtse kasteelmusea ontdekt een rijk en bewogen verleden. Voornamelijk families waren de bewoners van deze kastelen. De tuinen en parken die zij in de achttiende en negentiende eeuw lieten aanleggen rondom hun kasteel, gaven hun bezit een nieuwe uitstraling als buitenplaats. Hier ontvingen zij op mooie zomerdagen hun gasten, wandelden zij met hun kinderen, speelden zij tennis of croquet. Hier stonden de stallen voor hun paarden en het koetshuis voor hun rijtuigen en mooi gepoetste automobielen.

Met deze app kijkt u rond in dat verleden. Oude foto's en documenten brengen u in contact met het leven van de bewoners in vroeger tijden. Dit kan zowel thuis achter de computer als ter plekke op uw smartphone of tablet. De app wijst ook de weg naar andere buitenplaatsen in de omgeving.

<http://app.utrechtsebuitenplaatsen.nl>

Utrechtse buitenplaatsen is een gezamenlijke productie van:
Het Utrechts Archief, Kasteel Amerongen, Huis Doorn,
Kasteel De Haar en Slot Zuylen.

Verrijgbaar in de
App Store

22. Verdieping en uitbreiding lesprogramma's rondom het thema buitenplaatsen (2012)

Het educatieteam van LEU ontwikkelde een lesprogramma voor groep 7 en 8 van het basisonderwijs dat via Kunst Centraal aan de scholen wordt aangeboden. In vier lessen leren de kinderen wat een buitenplaats is, waarom ze werden gebouwd en door wie. Ook komt aan de orde wat het verschil is tussen een Engelse en een Franse landschapstuin.

23. Beleefbaar maken buitenplaatszone Amersfoortseweg (2012)

De pilot werd gestart om maatschappelijk eigenaarschap van bewoners en gebruikers van de straat te versterken. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de oprichting van de stichting Wegh der Weegen die actief inzet op de cultuur-historische aspecten van de weg.

24. Inzet provincie Publieksbereik Huis Doorn en Kasteel Amerongen (2012-2015)

De provincie zet zich in voor behoud van openstelling Huis Doorn en Kasteel Amerongen door middel van bestuurlijke inzet, door betrokken te zijn bij het traject van samenwerkende Utrechtse kasteelmusea en door een provinciaal medewerker in te zetten als uitvoerder provinciaal beleid, voor een dag in de week bij elk kasteelmuseum.

25. Vervolg Traject samenwerking kasteelmusea (2013)

Onder leiding van bestuurder en oud-minister Hans Wijers vond in 2013 een onderzoek plaats over hoe de kasteelmusea meer ondernemerschap aan de dag kunnen leggen. Hiertoe hebben de kasteelmusea zich verenigd in een stichting en zijn er plannen gemaakt om samen te werken op het gebied van naamsbekendheid en marketing. Hiermee verwacht de provincie dat de kasteelmusea zichzelf en elkaar een toekomst verschaffen.

26. Vechtsnoer project Gouden Bochten (2013)

De Gouden Bochten-routes weerspiegelen de nauwe banden en sterke afhankelijkheid van de snelgroeiende stad Amsterdam en het omringende platteland in de 17de en 18de eeuw – ook wel Amsterdams Arcadië genoemd. Het project Gouden Bochten richt zich met name op de Gouden Eeuw en op het gebied ten zuidoosten van Amsterdam: de Vechtstreek en 's-Graveland.

27. Landelijk sKBL (2015)

De provincie gaf een startbijdrage aan de stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL) voor de landelijke promotie, marketing en toeristisch potentieel van buitenplaatsen.

28. Cursus crowdfunding voor eigenaren (2015)

In 2015 werd een workshop crowdfunding gegeven bij Kasteel Amerongen. De workshop werd gegeven door Marije Lutgendorff (CrowdLokaal) en Merel Keuper (Douw&Koren). De deelnemers waren tevreden en voor velen was het een eerste kennismaking met crowdfunding. Na afloop is aan iedereen een lijst met tips & trucs gemaild. Toch is een crowdfundingcampagne nog voor velen een struikelblok, qua personele bezetting, maar ook door het privé-karakter van een landgoed vindt men het bezwaarlijk hiervoor geld van derden te vragen.

29. Persbewerking en touroperatormarktwerking (2014 en 2015)

De collectieve marktwerking door Toerisme Utrecht (bewerking van de pers en touroperators) heeft onder andere structurele persaandacht opgeleverd. Onderdeel daarvan was een FAM-trip voor de touroperators op Kasteel de Haar, waar ook de andere kasteelmusea zich hebben gepresenteerd. Tevens is er nu een lijst met contactgegevens van de touroperators beschikbaar voor alle kasteelmusea. De kasteelmusea zijn nu in gesprek met de provincie en Toerisme Utrecht om de mogelijkheden te bekijken voor het voortzetten van deze samenwerking.

KENNISONTWIKKELING

30. Inventarisatie en ontsluiting Utrechtse buitenplaatsen in provinciale Cultuurhistorische Atlas (CHAT) (2011-2014)

Corpus CHAT is gebruikt voor de website. Begin 2013 is Corpus bijgewerkt en beschikbaar als onderlegger bij PRV-PRS.

31. Onderzoek economische meerwaarde buitenplaatsen provincies Utrecht en Gelderland (2012)

Doel van dit onderzoek door Witteveen en Bos was: het verstevigen van maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak voor behoud door ontwikkeling van buitenplaatsen, door inzicht te krijgen in de baten/profitelijkheid van buitenplaatsen en het rendement van overheidssubsidies.

32. Profilering Landgoed Oostbroek als Utrecht kenniscentrum buitenplaatsen (2012)

De Landschapsbiografie Oostbroek verscheen in 2013. De provincie financierde mee aan de publicatie van het boek.

33. Cultuurhistorische effectrapportage Zuylestein (2014)

Om tot een goed herstelplan te komen voor het sterrenbos van landgoed Zuylestein heeft de eigenaar aan de provincie gevraagd een bijdrage te leveren aan een Cultuurhistorische Effectrapportage (CHER). Dit instrument is al eerder ingezet bij onder meer bij het parkherstel van diverse buitenplaatsen en betreft een historische analyse en visie voor ruimtelijke ontwikkelingen.

34. Landelijk kennisnetwerk WING en FPG (2015)

Bijdrage van provincie Utrecht aan het landelijk kennisnetwerk onder leiding van WING en Federatie Particulier Grondbezit. Deze kennisnetwerken hebben beide tot doel om (zowel online als offline) kennis te verzamelen die nodig is om planontwikkelingsprocessen en bestemmingsplanwijzigingen goed te laten verlopen. Juist met het oog op het feit dat vaak zowel de eigenaar als de gemeenteambtenaar onervaren zijn in deze processen.

ORGANISATIE

35. Projectleiderschap Historische Buitenplaatsen (2012-2015)

Gedurende de gehele looptijd had de Uitvoeringsagenda een projectleider. Aan haar was de taak de projecten in de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen 2012-2015 te initiëren en aan te sturen. Ook fungeerde deze projectleider als intern en extern aanspreekpunt en was zij adviseur voor de bestuurder.

BIJLAGE B:

FINANCIEEL OVERZICHT 2011-2015 INZET OP BUITENPLAATSEN (UAHB+)

	2011	2012	2013	2014	2015	totalen
1.		50.000	40.000	40.000	35.000	165.000
2.		10.000	25.000	35.000	30.000	100.000
3.		x	x	x		
4.		x	x	x	x	
5.	25.000					25.000
6.		25.000				25.000
7.			x	x		
8.		10.000				10.000
9.		x				
10.		25.000				25.000
11.			55.000	50.000		105.000
12.			x	x	x	
13.				x	x	
14.		2.100.000	2.150.000	2.303.000	1.518.000	8.071.000
15.		60.000	5.000			65.000
16.				20.000	1.000	21.000
17.		300.000				300.000
18.		60.000				60.000
19.		50.000		40.000		90.000
20.			7.500			7.500
21.		60.000				60.000
22.		18.000				18.000
23.			7.500			7.500
24.		50.000	50.000	50.000	50.000	200.000
25.			4.000	120.000		124.000
26.			x			
27.				15.000		15.000
28.					6.500	6.500
29.				15.000	15.000	30.000
30.	50.000					50.000
31.		25.000				25.000
32.	10.000		x			10.000
33.			15.000			15.000
34.					12.500	12.500
35.		x	x	x	x	
totalen	85.000	2.843.000	2.359.000	2.688.000	1.668.000	9.643.000

BIJLAGE C:

LIJST VAN AFKORTINGEN

GRO	Gemeentelijke Ruimtelijke Ontwikkelingen (een team binnen de afdeling Fysieke Leefomgeving van de provincie Utrecht)
HUL	Het Utrechtse Landschap
LEU	Landschap Erfgoed Utrecht
PRS	Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie
PRV	Provinciale Ruimtelijke Verordening
PUB	Platform Utrechtse Buitenplaatsen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
sKBL	stichting Kastelen, (historische) Buitenplaatsen en Landgoederen
SSK	Stichting Samenwerkende Kastelen
STAMU	Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht
UAHB	Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen
UPG	Utrechts Particulier Grondbezit

COLOFON

De evaluatie van de Uitvoeringsagenda Historische Buitenplaatsen 2012-2015 is een initiatief van de provincie Utrecht en vormt het afsluitende project.

PROJECTLEIDING:

Geerte Wachter, provincie Utrecht

PROJECTUITVOERING EN TEKST:

Rob Berends (advies, onderzoek en projectleiding Cultuur en Overheid)

FOTO'S:

Mel Boas

Frank Okhuijsen

Tanne van Swijndregt

Allard Willemse

MWU

Provincie Utrecht

VORMGEVING:

Pier 19, Utrecht

DRUKWERKBEGELEIDING:

MultiMediaCentrum provincie Utrecht

DIGITALE VINDPLAATSEN:

Het evaluatierapport vindt u op www.provincie-utrecht.nl/historischebuitenplaatsen.

Ook vindt u hier de uitslagen van de enquête.

© provincie Utrecht, juli 2016

Provincie Utrecht

Postbus 80300, 3508 TH Utrecht
T 030 25 89 111

[MMC 17268]

